

АМАНАТЕР

ВЕСТНИК ОТ СТУДЕНТИ ЗА СТУДЕНТИ

БРОЙ 12, ФЕВРУАРИ 2024

Тема на броя:

Бъдеще на изчакване

На стр. 10 В зората на изкуствения интелект

На стр. 11 AI още дълго време ще бъде само помощник

На стр. 12 Слоътът в климатичната стая

Умира ли киното?

Има ли светлина в тунела на индустрията, бореща се със стигмите и удобството на дивана вкъщи?

На стр. 18

Модерният университет е дигитализираният

ОЖМК посреща своята 50-годишнина с поредната модернизация в най-старата сграда на Софийския университет и с амбициозни планове за бъдещето

На стр. 4

Софийският университет с нов ректор

Проф. Георги Вълчев беше избран за ректор на Софийския университет. Желаям му успех!

Всичко тече и нищо не остава“ е казал преди хиляди години Хераклит. По-конкретно е било около пети век пр. Хр. а думите му са били „Панта рей“. Днес мисълта му е приета като аксиома без нужда от доказване, защото примерите са навсякъде около нас. И това създава съвсем естествената нужда да се запитаме какво следва, след като нищо не остане.

Вестникът, който държите, търси отговора на именно този въпрос. Избрахме за тема на броя „Бъдеще на изчакване“, защото темата за бъдещето обединява повечето материали, които ще намерите вътре. Това е бъдещето, което ни чака зад ъгъла и в което ще живеем, когато познатото започне да изчезва. Но е и бъдещето, в което сякаш вече живеем, със страх или надежда, а всъщност още не е дошло – и се питаме дали и как ще дойде. Ще има ли

например някога истински чиста енергия и нулев въглероден отпечатък от човешката дейност? Ще замени ли AI човека?

Авторите са се опитали да рамкират перспективите за бъдещето на онлайн обучението, новите политици инфлуенсъри, кинотенденциите, българските пробиви в науката, лечението на болестите на 21 век и епикризата на един насилник.

На страниците няма да намерите плашещи заглавия за роботите, които ще нападнат човечеството, а обективен и цветен разказ за развитието на изкуствения интелект – и дори промпт инженеринг интервю.

Не се подвеждайте обаче по заглавието – трябва да мечтаете и да действате смело, защото бъдещето всъщност не чака. Е, може би само за миг – колкото да разлистите новия брой на „Алма матер“.

Непоносимата лекота на предразсъдъците

Във вестника ще намерите втора, скрита тема на броя (13-15 стр.). Скрита, защото хората говорят рядко за нея. Независимо дали става въпрос за сексистките шеги на работното място, за жертви на домашното насилие или за депресията, всъщност говорим за психичното здраве на хората, за правото им на достоен живот, за предразсъдъците и за стигмата в обществото по отношение на споделянето. Накрая се обърнахме за съвет и към възрастните хора, които може и да нямат инфлуенсърски профили в Инстаграм, но могат да ни дадат ценни съвети как да държим главата си над водата, когато животът не е благосклонен към нас.

България на чуждестранните студенти

Поговорихме с няколко чуждестранни студенти защо са избрали страната ни за своето образование

На стр. 5

Обещанието „Молец“

Групата, която превърта играта и от артисти извън мейнстрийма се превърнаха в новия мейнстрийм

На стр. 17

Да преоткриеш себе си в селото

Мария Жекова, победител в MasterChef, разказва за промяната в живота си след решението си да заживее на село

На стр. 20

На стр. 13-15

Герои на нашето инфлационно време

В очакване на еврото българите живеят в два различни свята

Бой за евтина бутилка олио, 650 лева наем за едностаен апартамент в „Люлин 1“, 2 лева за баничка от кварталната пекарна. Минимална брутна работна заплата от 933 лева и средна брутна заплата от 2070 лева – връзват ли се сметките, как оцеляват хората и достигим ли е изобщо „европейският стандарт“?

Във вихъра на глобалните трансформации един от главните играчи в „икономическата драма“ е инфлацията – неотделим компонент на финансовите пазари. В настоящия момент, когато светът стъпва в нова епоха на промени и нестабилности, инфлацията става централен фокус за множество страни, включително и България.

Светът около нас постоянно се променя, но когато става въпрос за цени и покупателна способност, често се чувстваме като влак без спирачки, който се движи все по-бързо.

Реалността обаче се обитава от хора, а не от проценти, индекси и потребителски кошници. Сред пъстрият поток от хора в мозайката на градския пейзаж, забързани в своето всекидневие сред тесните улички, често можем да срещнем два фиктивни събирателни образа – двама герои, чиито живот разкрива как се плете тънката нишка между скромността на минималното и блясъка на максималното. Единият търпеливо усвоява уроците на бюджетното оцеляване, а другият плава във водите на финансовия успех.

Здравей, карам я някакси

Името на първия ни герой е Иван, 30-годишен мъж, живеещ в София, който работи на пълно работно време с минималната заплата в страната (724 лева нетно възнаграждение). Той обича своята работа, но е изправен пред финансови ограничения, които оказват влияние върху неговия живот.

Иван се събужда рано сутринта, за да отиде на работа. Той използва градския транспорт, за да намали разходите си (50 лева за карта за всички линии). По пътя към работа обикновено чете книга или слуша музика, за да направи пътуването по-приятно. Иван се стреми да не харчи излишни пари, затова пие кафето си вкъщи и най-често сам приготвя и носи храната си за деня. На работното си място Иван се стреми да бъде продуктивен и отговорен, въпреки ограничените възможности за професио-

Някои хора използват градския транспорт, защото е по-бърз и екологичен, а други – защото нямат избор

нално развитие. След работа той се връща вкъщи, където е роб на „сивото ежедневие“, характеризиращо се със скромни удоволствия.

Тъй като Иван е събирателен образ, можем да обобщим, че обикновено той живее в стая от вече нает апартамент и следователно го дели с още един-двама познати или непознати души (наем 400 лева). Излизането навън с приятели по барове, ресторанти и дори на кафе е лукс. Сметките през зимата са доста високи, затова режимът и бюджетът за храна са ограничени (120 лева сметки). За храна – каквото остане. Тоалетна хартия, шампоан и препарати се ползват разумно.

Медицинските разходи и осигурителните вноски също са от значение за Иван, тъй като той трябва да осигури базова медицинска грижа за себе си. В повечето случаи той пие чай и сок от кисело зеле, яде люти чушки и се надява, че сезонният грип ще го пропусне.

За да оцелее, понякога Иван има и втора работа. Така общият му месечен доход достига 1200 лева или 600 евро. Той почива

веднъж в годината по българското Черноморие, като за тази своя почивка спестява цяла година.

Даже страхотно я карам

Говорейки за доходи, от другата страна на монетата се среща с другия наш фикционален събирателен образ – Петър, 34-годишен предприемач и собственик на малък бизнес в София. Той се радва на финансов успех, който му позволява да води комфортен начин на живот.

Петър обича да стартира деня си рано. Той е ангажиран със здравословното си състояние – посещава фитнес зала и си приготвя здравословна закуска. Отпраща се към своя офис, където управлява бизнеса си и работи със своя екип. Обядва с колегите си навън или си поръчва храна.

През работния ден, Петър участва в срещи, предприема стратегически решения и следи развитието на бизнеса си. Той често пътува за бизнес срещи в страната и чужбина, което му дава възможност да разшири влиянието на фирмата си.

След работния ден, Петър се наслаждава на качествено време със семейството си или изпуска

Инфлацията заплашва нашия герой Петър да се озове в позицията на Иван, ако не актуализира доходите си

11%

е годишната инфлация в България към септември 2023 г., което е над средното ниво от 7.3% за еврозоната

Инфлацията в ЕС през декември 2023 г.

парата с приятели в някой бар. Той често излиза по ресторанти с приятели или организира домашни вечери. В свободното си време, Петър се интересува от културни събития, изкуство и пътувания.

Той не използва градски транспорт, защото има собствен автомобил, с който бързо и лесно се придвижва от точка „А“ до точка „Б“.

Петър е инвестирал част от спестяванията си в апартамент, който отдава под наем и така си осигурява допълнителни доходи. Той редовно отделя време и ресурси за лично и професионално образование, стремейки се към постоянно развитие. Обича да ходи на сезонни почивки, за да релаксира и да се зареди за бъдещи предизвикателства. Общ месечен доход, който се променя в зависимост от сезона, 6000 лева или 3000 евро.

Петър има доход доста над средния за България. В същото време, ако нашият обобщен герой Петър живееше в Германия и имаше същия доход, той щеше да е в групата на нашия обобщен Иван.

Евро перспективи

В момент, когато България се подготвя да премине към еврото, както Иван, така и Петър ще се сблъска с нови предизвикателства и възможности. Преходът към единна валута може да доведе до стабилизация на финансовите пазари и да предостави по-голяма сигурност, особено за хората с ограничени доходи като Иван. От друга страна, за Петър влизането в еврозоната е и възможност за разширяване на бизнеса и достъп до нови пазари.

Историите на Иван и Петър са отражение на широкия спектър от финансови реалности в България. Инфлацията и икономическите промени засягат различно всеки, но важността на финансовата грамотност и адаптивността се подчертават в тези времена на промяна. Предстоящото въвеждане на еврото е стъпка напред към европейска интеграция, която носи със себе си надежда за по-сигурно и проспериращо бъдеще за всички българи.

С много обещания и поглед с надежда, това е врата, която тепърва предстои да бъде отворена. Дано зад нея открием така желаните европейски стандарти, дано олиото се превърне в зехтин, дано не приоритизираме наема пред собственото си здраве и дано имаме възможност да се наслаждаваме на живота, без да гледаме цената. ■

Работа по време на следване

Въпрос на избор или на оцеляване стои пред студентите?

Дали да се впуснат в работната среда веднага, или да изчакат до дипломирането си, за да потвърдят своето професионално прозвище? Това е една от най-често срещаните дилеми, пред които се изправят много от студентите.

Преходът от академична среда към професионалния свят е ключов момент, който предопределя не само настоящите перспективи за потенциална кариера, но и дългосрочните такива.

И двата пътя – започване на работа по време на обучението в университета и започване на такава след дипломирането, имат своите предимства и предизвикателства, които трябва да бъдат внимателно обмислени преди встъпването в каквото и да е професионално начинание.

В повечето случаи можем да разберем коя е добра работа за нас и кога е правилният момент да започнем, ако направим анализ на възможностите, способностите и очакванията си за бъдещето. Личните стремежи винаги трябва да бъдат съгласувани с кариерните ни цели. По този начин можем да

Привлекателността на мечтаната работа понижава желанието за участие в академичната среда и по този начин ще изгубите фокуса на образованието си.

сме далеч по-сигурни, че ще имаме пълноценно и удовлетворяващо пътуване в професионалния свят.

След анализа на плюсовете и минусите на всеки от двата сценария, можем да обобщим, че независимо по коя от двете пътеки ще изберем да поемем, същността е проста – да приемаме обстоятелствата, пред които сме изправени, и да вярваме, че си проправяме път към успешна кариера. Пътят може да бъде трънлив и осяян с препятствия и предизвикателства, но никога не забравяйте:

Вие сте сценаристът и режисьорът на собствения си живот!

Не се отчайвайте ако дадено работно място не се окаже подходящо за вас. Просто пренапишете сценария както ви харесва. Все пак ще прекарате по-голямата част от живота си на работа – погрижете се на това място да се чувствате като у дома си. ■

Михаела Иванова

Работа след дипломиране

Посвещаването на цялото внимание върху обучението позволява по-дълбоко съсредоточаване и по-големи потенциални академични постижения, което ще доведе до по-високи оценки и цялостно разбиране на материала в дадената академична област.

Започването на работа след дипломирането ще предостави достатъчно време и свобода за проучване на различни потенциални възможности за кариера или стажове. По този начин ще знаете точно какво търсите, защото ще имате придобити увереност, личностно израстване, житейски опит и себепознание.

Дипломата често служи като ценен ресурс, който повишава възможностите за реализация на пазара на труда. Някои професии изискват по-високи степени или специализирани сертификати. Периодът след завършване на университет дава възможност за продължаване на висшето образование, за да се повишат допълнително уменията и квалификацията за по-удовлетворяващо финансово възнаграждане.

Летните стажове често водят до предложения за трудов договор, които не винаги могат да чакат до дипломирането и дават възможност на студентите да учат занаят в реална работна среда

Недостатъци

Преходът от студентския начин на живот към света на финансово независимите възрастни може да бъде труден. Липсата на постоянен източник на доходи в повечето случаи предизвиква финансово напрежение. Отдаването изцяло на академично обучение понякога води до по-късно навлизане в работната среда и изоставане от връстниците, които са започнали кариерата си по-рано. Липсата на опит в професионалния свят е равна на липса на опит в работните навици, техническите и практическите умения. Този недостиг в личностната характеристика няма да доведе до желаната работа и дори може да повлияе негативно върху конкурентоспособността ни. С течение на времето пазарът на труда се развива все повече. Забавеният кариерен старт може да ни изправи пред предизвикателства при осигуряването на желаните позиции или възможности.

Работа по време на учене

Започването на работа в ранните студентски години може да донесе много ползи като знания, практическо приложение на придобитите умения и полезен опит. Опитът идва от първа ръка и по този начин може значително да повлияе по добър и мотивиращ начин върху обучението в академичната среда.

Често образованието върви ръка за ръка с финансова тежест. Стартването на работа по време на следването може да облекчи този натиск, осигурявайки постоянни доходи и като следствие от това – да ви даде самочувствие и усещане за финансова стабилност. В такъв случай, работата не само ще помогне за покриване на разходите по обучението, но и ще ви донесе и финансова независимост.

Неслучайно хората казват, че не е важно само какво знаеш, но и кого познаваш. Работата по време на бакалавърска степен в университета ще предостави възможности за създаване на безценни контакти. Изграждането на взаимоотношения в дадена сфера или конкретна компания ще окаже значително влияние върху бъдещето кариерно развитие.

Успоредно с академичните задължения ще се съчетават и служебни ангажименти, чието изпълнение ще усъвършенства важни умения като правилното разпределяне на времето, вършенето на много неща наведнъж и подгребата на приоритетите. Това дава предимство както на работното място, така и в университета, тъй като в повечето случаи повишава адаптивността и устойчивостта ни.

Ранното запознаване с професионалния свят помага на хората да разберат кариерните си предпочитания. Сблъсъкът с работната среда показва както силните и слабите страни, така и интересите ни. По този начин ориентирането към правилната работна сфера ще бъде много по-лесно.

Недостатъци

Постигането на баланс между работата и академичните занимания понякога е трудна задача. Рискът от бърнаут или не достатъчно добро представяне в университета може да възникне точно когато се опитвате да се справите с множество отговорности едновременно. Привлекателността на мечтаната работа понижава желанието за участие в академичната среда и по този начин ще изгубите фокуса на образованието си. Освен това работата на пълен работен ден по време на академично обучение твърде вероятно ще ограничи участието в обогатяващи дейности, стажове или възможности за изследвания. В дългосрочен план това може да повлияе негативно на цялостното личностно и професионално развитие и самочувствие. Високите изисквания едновременно от работното място и от университета могат да окажат твърде голям натиск, който да повлияе на психичното здраве и цялостното благосъстояние на човек.

Модерният университет е дигитализираният

Докъде стигна ФЖМК по пътя си към бъдещето

През 1888 г. в сградата на днешния ФЖМК се дава началото на българското висше образование

За първи път влязох във Факултета по журналистика и масова комуникация (ФЖМК) на Софийския университет, когато се записах за студент през 2020 г. За краткото си посещение тогава останах с впечатлението, че сградата му е доста стара. По-късно научих, че всъщност това е първата сграда на университета. Макар и с красива архитектура, с годините тя, както всяка друга сграда, има нужда от реновации и то не само по отношение на интериора, но и на техническото оборудване в залите. Живеем във високо дигитализирано време и е нужно факултетът да отразява модерните нужди на своите студенти, за да може да просперира и в бъдеще.

От лични преживявания мога да кажа, че в началото някои компютри, които ползвахме в конкретни часове, бяха остарели и им трябваше много време да заредят. Част от тях дори не разполагаха с нужните програми, които се налагаше да използваме за определени предмети. Тези проблеми не ме тревожеха толкова по време на ковид пандемията, когато ползвах своя компютър от удобствата на дома си. С връщането на присъствено обучение започнах все повече да опознавам ФЖМК отблизо. Имах шанса да уча в различни зали и да се разхождам из коридорите на сградата. С времето започнах да виждам все повече позитивни промени във факултета.

Примери за това са Аулата на втория етаж, както и цялото северно крило. Част от часовете ни се провеждат в 48 зала, където модерното оборудване прави изработването на различни проекти възможно,

Поредна модернизирана зала

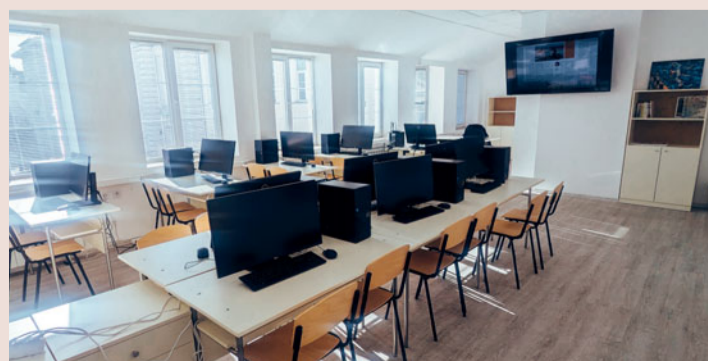
На 18 октомври 2023 г. официално се откри модернизираната зала 48 във ФЖМК. Студиото за практическо обучение по журналистика, онлайн медии и книгоиздаване, помещаващо се там, е оборудвано с модерна техника, гарена от Полиграфическа група „Демакс“ и Съюза на печатарската индустрия в България.

Проф. д-р Веселина Вълканова изрази благодарност към дарителите – Петър Кънев, почетен председател на СПИБ, инж. Красимир Илиев, председател на Съюза и инж. Румен Трифонов – главен секретар, както и Екатерина Николова, главен редактор на списание „Полиграфия“. „Създаваме една наистина адекватна и техническа база за практическо обучение по медии и комуникации. Благодарение на този висок клас станции, можем да дадем на студентите отлични условия за практическо обучение, което е релевантно на съвременните редакционни практики“, сподели проф. Вълканова.

Петър Кънев получи специална грамота за извършеното дарение от зам.-ректора на Софийския университет проф. д-р Георги Вълчев, който също благодари за дареното оборудване. Той напомни, че от основаването на университета дарителските актове са били ефективен начин за подпомагане на българското образование.

Петър Кънев, проф. д-р Веселина Вълканова и проф. д-р Георги Вълчев официално откриха модернизираното студио

”

„Важно е да се работи с партньорите в бизнеса“

проф. Веселина Вълканова

“

включително и на университетския вестник „Алма Матер“, който държите в ръцете си. Сградата наскоро се сдоби и с асансьор. Удобен и широк, той не само спестява изморителното катерене по стълбите между внушително високите етажи, но и дава лесен достъп до всяка част на факултета на хората с увреждания.

Модернизациите през последните години ме накараха да се замисля какво е бъдещето на факултета – не само по отношение на сградата, но и въобще. За да получа отговор на своите въпроси, се свързах с декана на ФЖМК, проф. д-р Веселина Вълканова, която наскоро беше избрана за втори мандат.

„Обсъждаме възможности за оборудване на виртуализирано телевизионно студио, както и за дооборудване на виртуализираната аудитория, частично обзаведена по проект за Иновативно образование в хуманитарните и социални науки чрез цифрова трансформация и модернизация на учебните програми“, сподели с мен проф. Вълканова. Тя допълни, че през учебната 2022/2023 година е стартирано обучение на първата съвместна магистърска програма между Софийския и Великотърновския университет. Учебната дейност се осъществява синхронно от двата университета-партньори, като се прилага хибриден модел на обучение (присъствено и дистанционно), създава се дигитално образователно съдържание с използването на електронни ресурси и облачни технологии в образователния процес.

Според проф. Вълканова модернизацията не е само технологична. Нужно е също така да се мисли повече върху стимулирането на предприемачески-

ФЖМК чества 50 години

За първи път „Журналистика“ като специалност се появява в България през 1952 г. във Философския факултет на СУ. През 1974 г. се създава самостоятелен Журналистически факултет. Той е настанен в най-старата университетска сграда в страната, където през 1888 г. влизат първите студенти от новосформирания Висш педагогически курс. През 1991 г. Факултет по журналистика и масова комуникация е преименуван със сегашното си име. С времето се добавят нови специалности като „Връзки с обществеността“ (от 1994 г.), „Книгоиздаване“ (от 1997 г.) и „Комуникационен мениджмънт“ (от 2018 г.).

те умения на студентите чрез образователни и пълноценни програми за по-лесно адаптиране към сложната комуникационна среда, в която ще работят в бъдеще. Важно е да се работи и за подобряването на връзките и активните контакти с партньорите в бизнеса и работодателските медии, ПР, рекламни агенции, издателства и други, в това число извън страната. Така студентите и докторантите ще имат повече възможности за стажове, работа и успешна реализация.

Според проф. Вълканова е крайно време да се разкрият бакалавърска и магистърска програма и за дистанционно обучение. „Модерният университет е дигитализираният, свързаният университет, който предлага на студентите си обучение, близко до съвременните практики, в нашия случай – до редакционните практики и до технологичната база, използвана в съвременните комуникации“ – допълва тя.

На въпроса ми как може по-бързо да се осъществи тази модернизация, проф. Вълканова отговори, че модернизирането на физическата среда е невъзможно без дарения от бизнеса и без реализирането на големи проекти и работа по национални и международни програми.

Излизам от сградата на ФЖМК след поредния учебен ден. Думите на проф. Вълканова ми вдъхват оптимизъм за бъдещето на факултета. Надявам се, че след моето завършване ФЖМК ще продължи да просперира, осигурявайки все повече възможности за съвременно образование на бъдещите си студенти.

Ивелина Беркова

България на чуждестранните студенти

Все повече чужденци идват в страната ни, за да се сдобият с европейска диплома

Минавайки по булевард „Патриарх Евтимий“ в есенна София, току преди Петте къшета, човек може за момент да се обърка дали всъщност не се намира в Гърция, когато види тълпата от млади хора пред кафенето The Espressonist Coffee. Причината е не само гръцката реч, която се чува, но и цялостната атмосфера.

Интересът ми на чуждестранен студент, в случая идващ от Македония, се провокира от гледката на толкова много млади чужденци. Дали и те не са студенти като мен и как така са се събрали точно на това място? Дали са от едно учебно заведение, може би дори от един курс, или мястото е привлякло студенти отвсякъде? Реших, че няма друг начин да разбера, освен да си поръчам и аз едно кафе там и да проуча.

Влизайки вътре, веднага се усетих обкръжена с позитивна енергия и усмихнати лица. Баристът беше много любезен, разменихме няколко думи – и малко по-късно вече опитвах едно от най-хубавите кафета, които съм пила. С чаша в ръка се насочих към най-близката маса, около която бяха седнали три млади момчета и момиче, за които предположих, че вероятно са студенти. Нямаха против да се присъединя към тях, запознахме се и веднага се заговорихме.

Оказа се, че всички учат за софтуерни инженери. Стана ми интересно защо са решили да учат точно това, като предположих, че причината е доброто заплащане. Дамян, едно от момчетата, сподели, че заплащането също е помогнало при вземане на решението, но не по-малко важно било, че от малък обича компютрите и мечтае да се занимава с това професионално.

Събеседниците ми разказаха, че идват от малко градче в Гърция, не много далече от Солун, където са завършили

средното си образование. Били чули хубави неща за София и решили да опитат живота извън градчето и страната си – и така се озовали тук. Замислих се за собствените си перипетии като новопристигнал чуждестранен студент и ги попитах как се справят с адаптацията. Отговорът им беше, че всяко начало е трудно, като голямото предизвикателство за тях било свикването – да опознаеш мястото, да знаеш кое къде се намира, какво и къде можеш да потърсиш. Оправянето на документите също може да влезе в тази категория, което те определиха не толкова като сложно, а като досадно преживяване. В крайна сметка обаче целият процес не е „болка за умирање“, не е имало нищо толкова страшно. Успешното „свикване“ и „издържане“ всъщност зависи от това на какво си свикнал още от родното си място.

За университета казват, че е супер. Програмата им е изцяло на английски, тъй като българският все още ги затруднява. Няма проблем с преподавателите, като споделят, че усещат как понякога им се обръща повече внимание, тъй като езикът не е майчин за тях.

Освен престоя в България, който постоянно ги сблъсква с нови хора и различни преживявания, те решили да предизвикат себе си допълнително и пътували с Еразъм през лятото. Тези пътувания, както и студентските години в България, са по-скоро опознавателни, тъй като са решили да не се връщат повече в родината си след всичките усилия да излязат от нея и да отидат по-далеч. Пътуванията им дават възможност да разгледат различни места, където биха могли да се установят след дипломирането си. „Пък както се казва, където ти излезе късметът“ – се пошегува Дамян.

В края на разговора ни попитах за заведението, което поначало привлече вниманието

Дори през зимата човек трудно може да намери свободна маса отвън, както и да чуе българска реч

ми. Оказа се, че не само гръцки студенти го посещават, но за тях то има по-висока стойност. Въпреки всичките усилия да избягат от родината си, те също понякога имат нужда от малко парче от къщи и това заведението им го дава. Дамян сподели, че им е хубаво тук, защото се запознават с нови хора, разказват си различни истории, помагат си. „Слушаме гръцка музика, говорим си на гръцки и се зареждаме с позитивна енергия. Просто се чувстваме като у дома си.“

Беше време да тръгвам за университета и си взех довиждане с моите събеседници. По

пътя се замислих, че Дамян беше прав – аз също се усетих заредена, напусайки кафето на Патриарха.

В университета реших да споделя мислите си с Виктория от моя курс, която е от Молдова. Стана ми интересно каква е нейната история, която я е довела и задържала в България. Тя сподели, че основните причини за нейното преместване в България са две – нейните български корени (тя е бесарабска българка) и това, че за нея висшето образование тук е безплатно.

В началото основен проблем за нея била езиковата бариера. От голяма помощ са й били курсовете по български език за чужденци, които специалността предлага на всички чуждестранни студенти в първите две години от тяхното следване. За университета тя споделя мнението на компанията от гръцкото кафе. Виктория също е срещнала разбиране от страна на преподавателите, както и готовност да помогнат с каквото могат. Сходни са и плановете за бъдещето ѝ. Тя също не мисли за връщане в Молдова. Възнамерява да остане в България, да учи и да

работи. Исква да опознае държавата още повече, както и да посети нейните красиви места.

По-късно, пътувайки от университета за къщи, се замислих за своите събеседници от днес, за чуждестранните студенти въобще – и как всички преминаваме през сходни перипетии, но в същото време всеки има своя собствена история за разказване. Самата аз като чуждестранен студент съм преживяла част от тяхната съдба. Почти всички минаваме през същото, някои по-трудно, някои по-лесно. И аз съм имала тежки моменти. За мен, като човек, роден и израснал в Македония, имаше още един слой, малко по-сложен и дълбок – политическата страна. Не всеки, с когото съм се запознавала, е продължавал да бъде дружелюбен след като разбере за произхода ми. И все пак, за мен важното е едно – да сме хора и да сме готови да се борим с трудностите. Тегля чертата и мога с ръка на сърце, въпреки трудностите и предизвикателствата, да кажа, че харесвам София, харесвам България и се радвам на живота си тук. ■

Теодора Трайковска

8.2%

През учебната 2021/2022 г. броят на чуждестранните студенти в България е бил 16 525, което 8,2% от всички студенти в страната. За сравнение през 2013 г. делът им е бил двойно по-малък – 4,1%.

Какво учат чужденците в България?

Чуждестранните студенти се концентрирани в относително малък брой професионални направления (ПН). Над половината (56.3%) от всички чуждестранни студенти в страната се обучават в само две ПН – „Медицина“ и „Стоматология“. Утвърденият брой на приеманите за обучение студенти държавна поръчка в държавните висши училища за 2021/2022 учебна година е 46 642 студенти спрямо 44 314 през предходната учебна година, а новоприетите студенти държавна поръчка са 43 418 спрямо 42 507 новоприети студенти държавна поръчка през предходната година. Т.е. запълняемостта на местата в рамките на държавната поръчка е около 93% спрямо 96% през предходната година средно за всички направления.

Може да се каже, че към определения от държавата субсидиран прием продължава да съществува силен, макар и намаляващ интерес сред кандидат-студентите, като в редица професионални направления приемът по държавна поръчка е запълнен практически изцяло, включително в направления „Медицина“, „Стоматология“, „Здравни грижи“, „Икономика“, „Педагогика“, „Психология“ и др. В 19 ПН и в шест специалности от регулираните професии обаче са запълнени под 90% от местата държавна поръчка, като 18 от тези 19 направления са определени за приоритетни. Сред тях са ПН „Химически науки“ и ПН „Математика“, при които се запълват едва 62 – 63%, отчитат от МОН.

Какво донесе и какво отне онлайн обучението?

Ковид ускори процеса към онлайн учене, за някои на трагична цена

В началото на март 2020 година в България беше обявена пандемията от COVID-19. Случи се в навечерието на един обикновен делничен ден, 6-ти март, и първоначално никой не знаеше какво да очаква. Дни след това много от работещите трябваше да започнат да работят от вкъщи, а учебните заведения затвориха. И тъй като затварянето продължи повече от първоначално очакваните една-две седмици, се наложи от днес за утре учащите да се пренесат в бъдещето, преминавайки към прословутото онлайн обучение.

Промяната донесе много стрес не само на учащите, но и на много от преподавателите. Оказа се, че голяма част от по-възрастните учители нямат нужните компютърни знания, за да могат пълноценно да преподават учебните си занятия.

Стрес преди пенсия

Елизавета Широкова, учителка по математика в езиковата гимназия във Велико Търново, се радва на последните си години като учителка преди да се пенсионира, когато изведнъж изпада в безизходица заради шокото преминаване към онлайн обучение. Тя пропуска първите няколко уроци с учениците си и причината е, че не притежава компютър вкъщи. По-късно получава служебен компютър, но заради технически проблеми отново пропуска няколко урока.

„Никога не съм имала компютър и може би и нямаше да ми потрябва, ако не се беше случила пандемията. Нямах представа как се ползват виртуалните класни стаи и как се преподава урок по математика по този начин. Винаги съм държала на присъствие и отчетност в моите занятия, но в началото не знаех нито кой присъства във виртуалната класна стая, нито какво правят учениците ми. Не знаех как да изписвам теореми и да показвам таблици през компютъра. Това ми причини много стрес точно в края на трудовия ми стаж като учител“ – споделя тя. Според нея е трябвало всички учители, или поне тези, които нямат компютърна грамотност, да преминават кратък курс на обучение, за да могат да преподават безпроблемно и без притеснения и стрес.

Госпожа Широкова е един от многото подобни примери за препятствията, през които преминаха учителите по време на онлайн обучението. Но не само

Пандемичната комбинация от работа от вкъщи за родителите с онлайн обучение за децата беше изпитание за много семейства

те бяха потърпевши. Стоотици семейства с повече от едно дете и само с един компютър или лаптоп вкъщи също изпитаха затруднения, тъй като децата нямаша възможност да присъстват в уроците, когато се падаха по едно и също време.

В този контекст възниква важният въпрос: подготвена ли беше образователната система за това предизвикателство и разполагаха ли училищата и семействата с необходимите ресурси за провеждане на ефективен учебен процес.

Институтът за изследвания в образованието публикува първоначално проучване доколко училищата и семействата са подготвени за провеждане на учебен процес изцяло в онлайн среда. Министерството на образованието и науката (МОН) отчете, че обучението в електронна среда от разстояние е започнало ефективно в много голяма част от училищата. Почти 90% от учениците в страната са обхванати още в първия ден на преминаването към дистанционно онлайн обучение, но около 10% от учителите и учениците, които са останали извън електронното обучение при неговото стартиране, нямат компютър вкъщи и/или интернет връзка.

Решението на този проблем бе държавата да отпусне 14 милиона лева за компютри за учители и ученици. Училищата трябваше да закупят с тях общо 16 хиляди преносими устройства. 12 хиляди от тях трябваше да са за ученици, а 4 хиляди – за учители.

Този децентрализиран подход обаче показа редица слабости – някои училища възложиха доставките със закъснение, други договориха твърде дълъг срок за изпълнение и още чакат устройствата си. Затова се стигна и до централизирано закупуване на устройства директно от министерството на образованието, но

това се случи чак по време на втората вълна на COVID-19 през есента на 2021 година.

Какви са последствията

Дистанционното обучение задълбочи образователните неравенства, влоши знанията на голяма част от децата и заплашва да увеличи броя на отпадащите от образователната система. Това се случи въпреки усилията и бързата адаптация на учителите и директорите, спешните нормативни промени и осигуряването на електронни устройства и интернет със средства на държавата, училищните бюджети, общините и множество дарители.

Такива са констатациите в анализа на обучението от разстояние в електронна среда (ОРЕС), изготвен от служебния екип на МОН през юли, 2021 година (виж графиката).

Дистанционното обучение отне не само от учениците и техните учители, а и от учащите и преподаващите във висшите учебни заведения. Стефани, която завършва през 2020 година средното си образование и започва да следва медицина, споделя, че за нея онлайн обуче-

Оценка на последствията от онлайн обучението според директорите на училища

Според 40% от учителите и близо 60% от директорите, знанията на учениците са се влошили поради онлайн обучението през учебната 2020-2021 година. То е довело до занижени мотивация и ангажираност на учениците, които възпрепятстват ефективно усвояване на знания. Източник: МОН

нието през последната ѝ година в училище е преминала почти безпроблемно. Но първите ѝ две години като студентка по медицина са били изключително тежки заради липсата на присъствени практики, които играят много важна роля в обучението на един бъдещ лекар. Според нея лекарските кадри от нейния випуск, а и тези, които са завършили по това време, няма да са добре подготвени за професията и това ще доведе до проблеми в бъдеще.

Предизвикателствата остават

Онлайн уроците имат много предимства като гъвкавост и достъпност, разнообразие от ресурси, индивидуално темпо на учене, и спестяване на време и ресурси. Най-голямото предимство по време на пандемията беше безопасното провеждане на уроци, без учащите и преподавателите да имат контакт на живо. Въпреки това, липсата на лично взаимодействие и физически присъствена учебна среда води до отчуждение и липса на социални връзки, които често са ключови за образователния опит.

Техническите проблеми и ограничен достъп до технологии са предизвикателство пред равния достъп до образование, създаващо неравенство между учащите. Личната мотивация и самодисциплината изискват и по-голяма отговорност от страна на учениците и студентите. Много от учащите, а дори и някои преподаватели, можеха да се възползват от оправдания като „интернет връзката ми е слаба“ и „не мога да отворя линка за занятията“ с цел да пропуснат уроците. Някои от по-възрастните преподаватели, които нямат понятие от компютри, интернет и техника, напълно се отказаха да преподават, а други, които все пак се опитаха, не можаха да преподават на същото ниво на обучение. Госпожа Широкова например може само да се радва, че се е пенсионира и няма да ѝ се налага никога повече да преподава онлайн. Дисциплини, които изискват практически упражнения, лабораторни работи или теренни изследвания, могат да се оказват по-трудни за реализиране в онлайн формат.

Остава отворен въпросът дали това поколение доктори, което завърши онлайн, ще може в бъдеще да се справя в реални ситуации, с реални пациенти, когато уроците и изпитите им са били онлайн, с потенциално намалено внимание към детайлите.

Най-важният въпрос обаче сякаш е дали като вече сме преминали през това сме подготвени отново да преинемем към онлайн обучение, този път успешно, ако някой ден отново се наложи. Това са въпроси, чиито отговори тепърва ще трябва да разберем, като надеждата ни е, че уроците от миналото са били усвоени. ■

Не всички учители успяха да се адаптират към новите условия на преподаване и не малко от тях решиха, че е време да се пенсионира

Красивите умове на България

Малко известни в България, те са световни звезди в науката

Българските учени винаги са имали забележителен принос в развитието на науката, като в редица области те оставят отпечатък на пионерство и новаторски дух. В сферата на компютрите, на физиката и химията, на иновациите в електрониката – във всички тях има следа от наши сънародници.

България е родина на визионери, чиито имена остават не само в историята на страната ни, но и в световната. Техните изобретения, теории и открития полагат основите на дигиталната ера, революционизират технологиите и допринасят за модернизацията на човечеството по начини, за които повечето хора дори и не подозират.

Джон Атанасов

Най-известният учен от български произход е пионерът в сферата на компютрите. Неговият магнит орбус е изобретен на компютъра на Атанасов-Бери (АВС) през 30-те години на миналия век заедно с американския физик Клифърд Бери. АВС е първият в света модел на електронен цифров компютър. Машината работи на принципа на бинарната система (нули и единици – б.а.), която е ключова за бъдещото развитие на компютрите и достигането им до нивото на технология, което е добре познато на света днес.

Георги Наджаков

Сред светилата на българската наука е и физикът Георги Наджаков. През живота си той има редица значими научни открития. Вероятно

най-голямото си откритие прави през 1937 г. По време на опит, Наджаков открива ново явление – фотоелектретно състояние на веществата (нарича ги фотоелектрети – б.а.). Пробивът му привлича световния интерес. През 50-те години това води до откриване на школи в чужбина, насочени към изследването му.

Откритието на Наджаков е първото на български учен, като е патентовано в Института за изобретения и рационализации (ИНРА), и по-късно е продадено на Кралското патентно дружество на Великобритания.

Новото явление стои в основата на електрофотографията – разработването на ксерокси и друга фотокопирна техника, като намира приложение и при телевизионната техника, фотографията в Космоса чрез спътници и в гайгеровите броячи. Българският учен е и активна фигура в обществото – ректор е на Софийския университет в периода 1947-1951 г., създава Физическия институт към БАН и го оглавява дълго време, а също е и подпредседател на Българската академията на науките 13 години (до 1959 г.).

Иван Странски

„Първомайсторът на кристалния растеж“ Иван Странски е български физик и химик, оставил трайна следа в областта на кристалографията и науката за повърхностите. Неговите изследвания се фокусират върху процесите, които стоят зад растежа на кристалите и повърхностните явления, като дават сведения за това как те се образуват. Основите, които ученият поставя, са свързани с „молекулно-кинетична теория на кристалния растеж“. Тя гласи, че новите атоми се захващат за точно определено място на кристалната повърхност – положение на полукристал, като това определя скоростта, с която даден такъв расте. Сред приложенията на науката за кристалите е направата на твърдите дискове на компютри.

През голяма част от живота си Странски работи в Германия, като е бил декан на факултета по инженерни науки към Берлинския технически университет, сътрудник в Института „Кайзер Вилхелм“, както и директор на Института „Франц Хабер“. Той е един от малкото български учени, номинирани за Нобелова награда. Германия му се отблагодарява с това, че и до днес два института там носят името „Иван Странски“ – физикохимичният към Берлинския технически университет, както и Научноизследователският в Оберхаузен.

Елисавета Карамихайлова

Българската физичка Елисавета Карамихайлова постига изключителни неща през живота си. Освен че е първата българка ядрен физик, тя е и първата жена професор и преподавател в Софийския университет. Карамихайлова е и основателка на лабораторията по радиоактивност към Физическия факултет на БАН, както и съосновател на Катедрата по атомна физика към СУ. Едно от най-значимите неща през кариерата ѝ е мащабно проучване от 1931 г., проведено съвместно с австрийската физичка Мариета Брау. То става ключово за откриването на неутрона, което носи „Нобел“ на учения Джеймс Чадуик.

Работата на Карамихайлова в Радиевия институт, ръководен от бележитата физичка Мария Кюри, носи на човечеството куп познания. Трудовете на българката там са насочени към гама-лъчите и влиянието им, като тя е част от изследването за радиолуминесценцията. На по-късен етап то помага за разбирането на лъчението, което организъм може да поеме за даден период. Трансформирането на химичен елемент в друг заради радиация също е сфера, в която Карамихайлова работи.

Елисавета Карамихайлова остава отдадена на науката до последно, като в края на живота си завещава всичките си средства на БАН, а тялото си дарява за изследвания.

Петър Петров

Българският топиобревател на ХХ век, българо-американският физик Петър Петров е един от най-продуктивните учени на миналия век. Част от областите на научния му труд включват космически и военни проекти, както и комуникационни сателити. Ученият даже участва при проектирането и строежа на около 60 кораба през живота си, което е голямата му страст. Сред изобретенията на Петров са първият дигитален ръчен часовник, първата система за измерване на замърсяването, както и първият комуникационен спътник през 1959 г. – „Телстар“.

Инженерът води динамичен живот – участва във Втората световна война, емигрира в Германия, работи в Канада и Индокитай, има дори смъртна присъда от Народния съд, отменена през 1989 г. В САЩ Петров взима участие в няколко космически проекта, сред които и най-известната мисия на НАСА – „Аполо“. Поради секретния характер на някои от тях, ученият е преминал над 30 интервюта, за да участва. През 1975 г. със сина си основават компания за производство на компютърна апаратура за измерване на нивата на замърсяване – ADS Environmental Services. Тя жъне голям успех, като от малък бизнес се превръща в индустрия за милиони, която Петров по-късно продава на шведски бизнесмен.

Теньо Попминчев

Българският физик Теньо Попминчев е един от най-обещаващите учени на нашето време.

Неговият труд е насочен в областта на лазерната физика, като през годините той прави изключителни открития. През 2014 г. изобретява първия рентгенов лазер със свръхкъси импулси.

Физикът основава лаборатория в САЩ – PopmintchevLABS, като в нея екипът му прави изследвания в сферата на квантовата и атосекундната физика (атосекунда – една квинтилионна част от секундата). Към нея открива и ученическа школа за възпитаниците на известния учител по физика Теодосий Теодосиев, преподавал и на Попминчев. Ако рентгеновият лазер се съпостави с обикновения рентген, то разликата е огромна. По думите на Попминчев ако рентгеновото лъчение беше лазерно, то „бихме могли да виждаме не само костите, но и атомите им“.

Мая Божинова

Вестник „Алма матер“

е курсов проект на студентите от IV курс журналистика, профил „Преса и дигитални медии“, подготвен в занятията по „Учебна редакция – майсторски клас 5“, с преподавател г-р Кирил Хавезов, катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ във ФЖМК на СУ.

Екип на редакцията:

Ирма Аврамова,
Ирена Бакърджиева,
Весела Бачева,
Ивелина Беркова,
Мая Божинова,
Ванеса Валентинова,
Елена Георгиева,
Антоанета Данаилова,
Мая Делийска,
Михаела Иванова,
Мария Матева,
Мира Мирчева,
Мария Начевска,
Мария Нишанджиева,
Росен Петков,
Виктория Попова,
Милен Симеонов,
Теодора Трайковска,
Каталина Трендафилова,
Виктория Цветкова,
Йоана Шомова

Графичен дизайн:

г-р Кирил Хавезов

Брой 12, февруари 2024
Вестник от студентите
и за студентите

Издание на Софийски
университет
„Св. Климент Охридски“

Звезди по политическата пързалка

Трамплин или стъпване накриво се оказва политиката за популярните лица извън нея?

Допустимо ли е известни личности да използват популярността си за бърз пробив в политиката? Какво се случва с кариерите им след това? Кой губи и кой печели?

Тези въпроси бяха отново провокирани по време на последната предизборна кампания, след като и на нея имаше неочаквани дебюти. Доскорошният шеф на БТВ новините Антон Хекимян се впусна в кметската битка за София, а бившият рапър Адриан Рачев – Румънеца, се пробва за общински съветник в столицата. Опитът им да скочат в политиката напомни и на други преди тях – Слави Трифонов, който от успешен водещ на вечерно шоу и музикант стана политически лидер, на рапъра Ицо Хазарта от „Ъпсурт“, който вече предпочита да бъде наричан Христо Петров и е депутат, на Светослав Витков, Стоян Михалев, Венци Мицов, Веселин Калановски, Йоанна Драгнева и други.

Подобни примери има и по света. Понякога кинозвезди сменят шоубизнеса с политиката, влизайки в ролята на губернатор (като Арнолд Шварценегер) и дори президент (като Роналд Рейгън и Володимир Зеленски). Отстрани изглежда сякаш чужденците приемат по-лесно пренасочването на популярни лица към политиката. За това говори и допускането им до най-висши държавни длъжности – нещо, което у нас не е случвало.

В България множество популярни лица от различни среди пробваха да пробият в политиката през последните години. За това спомогна и продължилата политическа криза, невъзможност да се състави редовно правителство и краткотрайни парламенти, които направиха изборите нещо почти ежедневно и битово. И така някой да се пробва за депутат или съветник вече не е ексклузивно.

„Хората ме познават“

Най-яркият пресен пример със сигурност е Антон Хекимян,

Антон Хекимян

издигнат от ГЕРБ-СДС за кмет на София. Несъмнено той отнесе най-много критика заради предишната си професия, а и заради бързия преход от нея към политиката. И зрителите на БТВ, и някои от колегите му сякаш се почувстваха предадени, а обективността му като журналист и тази на медията бяха поставени под въпрос. Как точно ще се развие кариерата му и дали ще продължи с политиката, или пък ще си потърси място обратно в медийните среди още не е ясно. Иначе направи впечатление, че той бързо влезе в ролята на човек от ГЕРБ и вече брани партийните позиции в столицата на първа линия заедно с бившия председател на Столичния общински съвет Георги Георгиев. С какво обществено доверие разполага в новото си амплуа не е ясно, но със сигурност вярата в него като журналист спадна драстично, видно от реакциите след издигането на кандидатурата му, и за него би било трудно да се върне обратно.

Всъщност Хекимян е доказателството за това, че само известността не е достатъчна. „Светкавичният му трансфер от „bTV Новините“ в политиката се оказа гаф – първо, оспори интегритета му като журналист, после обиди „твърдите ядра“ на ГЕРБ-СДС, които не

Ицо Хазарта

„прегълтнаха“ тази номинация, издигната в последния момент, и суспендираха едва ли не предрешения балотаж в София“, коментира гл. ас. д-р Лора Симеонова от Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“.

„Момчета, угвам да ви разваля банката“

Не така обаче се развиха обстоятелствата при други, направили подобна крачка. Ицо Хазарта влезе в политиката като гражданска квота на „Промяната“ за изборите през ноември 2021 г. На два пъти дори би експремиера Бойко Борисов на негов терен – 25 МИР, където се пада родната му Банкя. Това сякаш даде тласък и на творческата му кариера – издаде няколко хита, засили участието на „Ъпсурт“, които почти бяха спрели, а клубовете са пълни. Иначе депутатът Христо, както той сам се възпя, изненада с поведението си в парламента, като избра да работи тихо за социалния сектор, далеч от светлините на прожекторите.

„Един милион със цвят зелен, това му трябва на човека“

Не особено успешно продължи кариерата на Слави Трифонов след основаването на „Има

Слави Трифонов

такъв народ“. Появата на ИТН на политическата сцена започна ударно с успехите на първите два предсрочни вота през март и два пъти с председател на НС в лицето на Ива Митева. После обаче ИТН свали кабинета „Петков“, което вбеси част от електората ѝ, защото го праги отново до урните. Това се видя веднага на следващите избори, когато Слави и сценаристите му останаха под прага от 4% и не можаха да влязат в парламента. А сега отново са там, но с едва 11 души.

С активната музикална кариера на Дългия бе свършено още преди раждането на ИТН. Днес той може да бъде чул да припява на „сатиричните“ (по сценаристите му) песни, осмиващи Лена Бориславова, Владислав Горанов, Гълъб Донев и други политици, а Куку бенд свирят основно с други изпълнители. Как точно върви партийната им телевизия 7/8 е трудно да се каже, но липсата на прогрес в предаванията им и малкото на брой реклами подсказват.

„Известността безспорно е трамплин за „лъвски скок“ в политиката. В крайна сметка, желанието на „звездите“ да работят „на полза роду“ не е порок и не бива да бъде заклеймявана. Нито пък желанието на партиите да извадят „жокер от ръкава“ в надпреварата – в

опит да разширят или затвърдят позициите си. Харизмата обаче лесно се „осребрява“ на избори, но – вече във властта – често действа като бумеранг. Такава бе съдбата на Слави Трифонов, който през пролетта на 2021 г. „изстреля“ партията си „Има такъв народ“ до сила №1 в парламента, но мигновено бе наказан за колебливото си (да не кажем – фриволно) поведение при сформирването на правителство и по-късно – при „предаването“ си към кабинета „Петков“, коментира гл. ас. д-р Симеонова. Тя дава и друг подобен пример – Борис Бонев, лидерът на „Спаси София“, който в столицата се коалира с „Продължаваме промяната“ и „Демократична България“.

Бонев придоби голяма популярност през последните години сред младите софийци, които на миналите избори през 2019 г. му гласуваха рекордно доверие – 25 000 преференции, които му осигуриха място на независим общински съветник. И макар че ПП-ДБ-СС спечелиха изборите, кандидатът им за председател на СОС Бонев не успява да се наложи вече няколко месеца и май е на път окончателно да бъде дръпнат назад.

Подобни казуси има и извън столицата, припомня д-р Симеонова. „Горец картоф“ за крехката коалиция на ПП-ДБ на местните избори бе и издателят и депутат Манол Пейков – натрупал влияние през благотворителните си кампании за Украйна, Турция и дома на Димитър Талев във „Фейсбук“. Уж сигурният кандидат-кмет на Пловдив трябваше джентълменски да отстъпи пред номинацията на проф. Ивайло Старибратов, който се провали на балотажа под тепетата. И така, разочарованието сякаш се удвои – веднъж заради загубата, и втори път – заради пропиления шанс за победа. Така че – известността е както shortcut към властта, така и „бърза писта“ към метаморфозата на героите в антигерои“, казва тя. ■

Весела Бачева

Володимир Зеленски

Украинският президент Володимир Зеленски е пример за успешен трансфер от шоубизнеса към политиката. Завършва право, но се занимава с актьорство и продуцентство. Четири години играе ролята на сръжавен глава в сериала „Слуга на народа“. Междувременно екипът на продукцията създава едноименната партия, която издига Зеленски за кандидат-президент. През 2019 г. той печели изборите, а партията – първото място на парламентарния вот.

Жорж Ганчев

Звездата на трикратния кандидат за президент Жорж Ганчев изгрява след многообразна кариера в чужбина – два пъти световен шампион по фехтовка и треньор на олимпийския отбор на Великобритания, продуцент в Холивуд и Англия. Един от учредителите на СДС, после и на своя партия – Български бизнес блок. Депутат е в два парламента, но мандатът му е прекратен заради американско гражданство. Досието му става публично, от което става ясно, че 20 г. е бил сътрудник на ДС.

Руската „капка“ в българското имотно море

Докато руснаците масово продават ваканционните си имоти, съдбата на притежаваните от Русия имоти в България става все по-неясна

Казусът с Руската църква, който разбуни българското общество през последните месеци, разпали отново тема, коментирана много в началото на войната на Русия с Украйна, а именно тази за имотите в България, които са собственост на руснаци или руската държава.

През септември 2023 г. ДАНС и МВР екстрадираха свещениците, които служеха в Руската църквата „Св. Николай Чудотворец“, след като бяха обвинени в „заплаха за националната сигурност“ и шпионаж. По-голямата новина всъщност се оказа, че като следствие от това църквата осъмна заключена. Това стана повод не само за масово недоволство, но и за въпроса кой затвори църквата и с какво право, след като Българската православна църква управлява храма. В крайна сметка проверка в Агенцията по вписванията показа, че от 1997 г. имотът е собственост на руското посолство.

Руското посолство е представило всички необходими документи, сред които и крепостен (нотариален) акт. Твърди се, че земята под църквата е подарена на Русия от България по случай 20 години от Освобождението.

В крайна сметка на 10 ноември Руската църква отново отвори врати, вече с нов предстоител, назначен от Москва. А казусът с храма предстои да бъде разрешен от съда.

Русия притежава имоти в България с размер на Ватикана

Църквата обаче е само „капка в морето“ на имотите в България, които са собственост на руснаци или на руската държава. Русия притежава десетки декари българска земя и скъпи имоти, се твърди в разследване на „Свободна Европа“. Някои от тях имат дипломатически статут,

което на практика означава територия на чужда държава у нас, която е неприкосновена. Всъщност руската държава притежава повече земя у нас от Франция, Германия, САЩ и Китай взети заедно.

Проверка в Агенцията по вписванията и Държавна агенция „Архиви“ показва, че само в София Русия притежава имоти в Панчарево, квартал „Изток“, „Бояна“, „Хиподрума“, на ул. „Шипка“.

Редица други държави имат посолства в България. Някои от тях притежават собствени сгради със земя, а други ползват имоти под наем. Сградите, ползвани от посолствата, имат дипломатически статут, както и имунитет. Според Виенската конвенция те са неприкосновени. Оказва се обаче, че не всички имоти на Русия са собственост на посолството. За някои от тях няма данни да са с дипломатически статут, но Москва претендира, че те са неприкосновени.

Казусът „Камчия“

Въпреки че не е собственост на Руското посолство, а на кметството в Москва, Санаторно-оздравителният комплекс „Камчия“ е добър пример за това как обявила ни за неприятел държава всъщност притежава не малко територия в България.

В действителност този комплекс е като малко населено място, тъй като разполага с хотели и вилни зони, спортни зали и игрища, медицински център, авиокосмически център, че дори и училище – Частно средно училище „Юрий Гагарин“. През 2023 г. няколко организации призоваха комплекс „Камчия“ да бъде отнет от Русия. Причината е в липсата на контрол какво се случва там, особено в контекста на изявлението на руския външен министър Сергей Лавров, че комплекс „Камчия“ ще се използва за разпространяването на руското влияние в Европа. В началото на 2024 г. излезе информация, че Русия ще направи опит формално да се освободи от собствеността на курорта „Камчия“, за да осуети бъдещи опити на българската държава да си върне собствеността върху лагера.

Над 11 хил. кв. м в санитарно-охранителната зона на язовир „Искър“, район „Панчарево“, пък се намират във владение на Руската федерация. Това на практика е язовирът, който снабдява София с вода и до ден днешен никой не е наясно как Русия се е сдобила с територия там. Зоната е с ограничен достъп и се охранява стриктно, за да се гарантира, че никой няма да отрови водата. Според разследването на „Свободна Европа“

имотът на Русия обаче не съществува в Агенцията по вписванията, няма акт за него, както и данни в Държавна агенция „Архиви“.

Става ясно, че през 50-те години на миналия век имотът е даден за ползване на „Дружеството на съветските граждани в България“. По-късно България отказва да запише имота като собственост на руското посолство. Въпреки отказа, имотът и до ден днешен си остава заграден.

Руските граждани започнаха да продават

Владенията на руското посолство остават загадка и до днес, докато собствеността на руснаците в България е малко по-ясна, въпреки че след началото на войната с Украйна те масово започнаха да разпродават имотите си.

12,7 млн. евро – такава е сумата, за която руски граждани са разпродали недвижимите си имоти в България за първите девет месеца на 2023 г., показват данни на Българската народна банка. Миналата година обаче продажбите са възлизали на много по-голяма сума – 22 млн. евро.

Пандемията, войната и санкциите срещу Русия засилиха продажбите на т. нар. ваканционни имоти на руснаците. Това обаче не е тенденция от сега, а отпреди войната – още когато руската

рубла започна да се срива през 2017-2018 г.

По данни на Агенцията по вписванията до 15 август 2023 г. над 7472 имота са собственост на руски граждани. Данните са от 2018 г. насам, защото преди това в имотния регистър не е имало информация за националността на купувачите.

Най-много жилища, собственост на руснаци, има в област Бургас (5298), а 997 са в област Варна. В столицата такива имоти са много по-малко – 214, 17 жилища на руски граждани има в област Добрич, 463 имота се намират в Благоевград, 96 в Пловдив и 80 в Смолян.

От над 10 години имотите и земите по нашето Черноморие са много апетитни за руските граждани. В България е в пъти по-евтино за тях, но и така влагат финансите в нещо сигурно. Освен по Черноморието, много руснаци имат имоти и в зимните ни курорти като Банско и Пампорово.

Масштабните и безпрецедентни санкции, които Европа наложи на Русия, категорично влияят негативно на купуването на имоти в чужбина, в това число и в България. Руските граждани са все по-затруднени да посещават жилищата си в чужбина, тъй като много европейски страни затвориха летищата си за полети от Русия.

Не само санкциите срещу Русия са фактор за резкия спад на закупуване на ваканционни имоти в страната. Пандемията оказа също много голямо влияние заради множеството мерки, които бяха предприети против разпространяването на коронавирус – ограниченото пътуване, заведенията с ковид сертификатите и т.н. Това даде отражение върху доходите от имоти, купени с цел отдаване под наем. Не е тайна, че голяма част от апартаментите в комплексите, които българите наемат за ваканциите си, са всъщност собственост на руснаци.

През 2020 г. дори е създадена фейсбук група „Руснаци започнаха да разпродават“, която има над 20 хиляди харесвания и над 22 хиляди последователи.

Почти всеки ден се публикуват оферти за апартаменти, студия и други по Черноморието. Цените на имотите варират от 47 хиляди евро до 70 хиляди, че и повече. Обявите са предимно за жилища в Слънчев бряг, Созопол, Свети влас и други курорти.

Точна статистика за руските имоти в България липсва и до момента. Вероятно има още много, за които никой, освен българските власти и руската държава, не знае чия собственост са. Но едва ли има друга такава държава като България, която толкова да обслужва интересите на Русия, и то когато тя ни е обявила официално за „неприятел“. А дали България ще започне да обслужва собствения си интерес, предстои да разберем. ■

Мария Начевска
Мария Нишанджиева

Разделението в обществото по теми като затварянето на руската църква (вляво) и демонтирането на Паметника на съветската армия (вдясно) показва, че за България ще е предизвикателство да защити интересите си по казусите с руските имоти в страната.

Искусственият интелект има потенциал да унищожи цивилизацията. Той е по-опасен от грешно произведен автомобил. Ще дойде време, когато на човечеството вече няма да му се налага да работи, защото искусственият интелект ще може да прави всичко. Това са само част от апокалиптичните изказвания на Илън Мъск по темата за AI. В същото време британският крал Чарлз III заяви, че развитието на усъвършенстван AI е „толкова важно, колкото и откриването на електричеството“.

Какво е искусственият интелект?

Искусственият интелект (Artificial Intelligence или AI) не е нещо ново. Той съществува от над 50 години, макар и не във вида, в който го познаваме днес. AI е процес на изграждане на интелигентни машини чрез огромен обем данни. Системите се обучават и машини симулират процесите на човешки интелект. Използват се сложни алгоритми и методи за изграждане на машини, които могат да вземат решения сами. Машинното обучение (Machine Learning) и дълбокото обучение (Deep Learning) формират ядрото на искусствения интелект, който подобрява скоростта, прецизността и ефективността на човешките усилия.

С пускането на ChatGPT на пазара настъпи изцяло нова епоха. Светът започна да се вълнува – какво е, как работи, полезно ли е, или е опасно, ще замени ли хората и човешкия труд, или ще направи света по-удобен и ежедневието по-опростено.

Всъщност AI не е само ChatGPT и производните на него чатботове, които съпадат към така наречения генеративен AI. Съществуват например реактивен AI (Reactive AI), който е най-опростеният тип искусствения интелект. Той е програмиран да предоставя предвидим резултат. Реактивните машини винаги реагират на идентични ситуации по един и същ начин и не могат да учат нови действия, както и да работят с миналото и с бъдещето.

С помощта на такъв AI през 1997 г. се създава Deep Blue, суперкомпютърът, който побеждава световния шампион по шахмат Гари Каспаров. Това е първият път, в който машина побеждава професионален играч. Механизмът за препоръки на Netflix и спам филтрите в имейлите са други примери от ежедневието ни, в които е имплементиран реактивен AI.

Най-популярният тип AI на нашето време е генеративният. Той се отнася до модели или алгоритми, които създават чисто нов продукт като текст (ChatGPT, Bard), снимки (Midjourney), видеоклипове, код, данни или 3D изображения. Моделите генерират ново съдържание, благодарение на базата от огромни количества данни, върху които са обучени.

Историята се повтаря

Усъвършенстването на AI не е първият път, в който човечеството се сблъсква с модернизация в индустрията. Историята показва, че технологичните промени винаги са били ключови за напредъка на обществото. Между 1750 и 1850 г.

В зората на искусствения интелект

Между апокалиптичните и оптимистичните сценарии

механизацията на производствените процеси опростява методологията на работа и води до скок в търсенето на фабрични работници. Британската текстилна промишленост е пример как работната сила нараства от 7900 до над 320 хил. работници – това е увеличение от над 4000%.

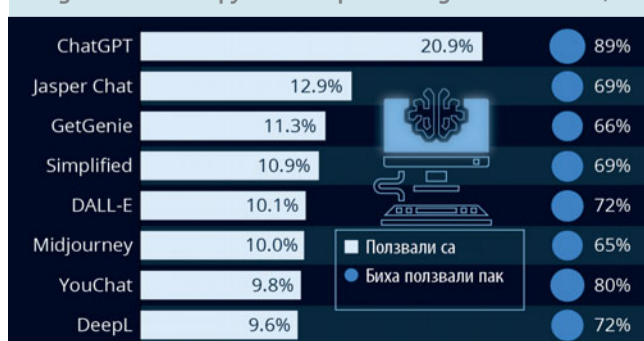
Индустриалната революция създава нови възможности за работа в сектори като транспорт, строителство и минно дело. С развитието на железопътната система във Великобритания между 1841 и 1911 г. броят на железопътните работници се е увеличил от около 20 000 до над 600 000, което е ръст от 2900%.

За или против AI

В името на онази част от обществото, която е притеснена от новите технологии, е важно да отбележим, че AI се разработва и управлява от хора. Той не е всеобхватен и всемогъщ и е създаден да им помага и улеснява, а не да ги замести. Доколко ще се развие и как AI ще работи, зависи изцяло от човека. Факт е, че AI вече трансформира световната икономика. В близкото бъдеще машините ще автоматизират напълно определени процеси и задачи, с което много работните места ще се изменят, а други ще изчезнат.

ChatGPT е най-често пробваният AI инструмент и потребителите продължават да го използват

Дял на респонденти в САЩ, които са използвали следните AI инструменти през последните 12 месеца

Проучването е направено през март-април 2023 г. с допитване до 1237 души на възраст между 18 и 64 г. Източник: Statista Consumer Insights

Според доклад на Goldman Sachs, AI може да бъде еквивалент на 300 милиона работни места на пълен работен ден. В същото време проучване на PwC показва, че почти една трета от респондентите са притесняват от перспективата ролята им да бъде заменена от машини след три години. Световният икономически форум пък предвижда, че до 2025 г. AI ще създаде 12 млн. повече работни места, отколкото ще премахне.

Възходът на хибридните роли

Интензивното развитие на AI доведе до появата на нова категория работни места, които съчетават човешкия опит с възможностите на искусствения интелект. Партньорството между човек и машина създава царство от хибридни работни места, където професионалистите работят целенасочено с AI системи, за да постигнат по-високи нива на производителност и ефективност. Хората и AI могат да си бъдат взаимно полезни и заедно да сътворяват шедеври. AI е надежден помощник за повтарящи се ежедневни задачи. Това спестява време, което хората могат да използват за творческо и стратегическо мислене, което липсва на машините.

Регулации

Европейският съюз първи в света въведе закон, който да регулира използването на искусствения интелект. Системите за AI ще бъдат категоризирани в различни рискови групи и ще трябва да отговарят на изисквания за прозрачност, преди да бъдат пуснати на пазара. Колкото по-висок е потенциалният риск, толкова повече изисквания и ограничения ще има за съответното приложение.

Наредбата на ЕС забранява лицево разпознаване в реално време, освен когато е засегната националната сигурност или може да послужи за разкриване на тежко престъпление. Забраняват се и системите за социално оценяване или за

биометрична категоризация с цел намеса в политическите, религиозните, философските вярвания и убеждения, сексуалната ориентация и расовата принадлежност. За нарушителите са предвидени глоби до 35 млн. евро.

Европейският парламент ще гласува Закона през 2024 г. В страните членки той ще влезе в сила най-рано през 2025 г. YouTube също въвежда правила за съдържание с искусствения интелект, като изискването към създателите е да обозначават дали са използвали генеративен AI за създаване на реалистично изглеждащи видеоклипове.

AI vs. авторското право

В момента произведенията, създадени от AI, не са защитени с авторско право заради начина, по който се обучават генеративните AI системи. Ако AI генератор произведе изкуство, наподобяващо работата на Пабло Пикасо, това означава, че той е бил обучен с изкуство на художника. По същия начин, за да пише генератор на съдържание в стила на Джон Грийн, трябва да бъде обучен с текстове, написани от автора.

От правна гледна точка AI системи, включително генератори на изображения, музикални генератори и чатботове, не могат да се считат за автор на материала, който произвеждат.

AI във всекидневието

В програмирането или в разрешаването на въпроси ChatGPT дава отговори, но те винаги са работещи или правилни, споделя Теодора, студент на 22 г. „Със създаването на текстове се справя прилично, но винаги ми се налага да правя допълнителни корекции“, допълва тя, като уточнява, че ако зададе много конкретни параметри и изисквания, получава добри резултати. Слабите му места според нея са няколко – не може да цитира и не дава първоизточника на информацията. „Понякога ми

помага, но като цяло го използвам с щипка недоверие“, е заключение на Теодора.

Според Ивет, на 24 г., студент по биохимия, AI се справя добре с парафразирането и теоретични обяснения относно квантова химия, биохимия и физика на твърдото тяло. Той обаче е безполезен, когато трябва да свърши нещо практически в тази сфера, като например да намери пропуск в научен труд или уравнение; да обясни скоростни модели в областта на надмолекулярната химия. „AI не струва, що се отнася до цитиране на източници“ – коментира Ивет.

Кристиан, 31-годишен IT специалист, споделя, че компанията, за която работи, е инвестирала над 1 млрд. долара в AI технологии. Термините са в търсенето и алтернатива на ChatGPT, която е съобразена с предоставяните професионални услуги. Има строги правила за използването на този инструмент по време на работа с клиенти, защото разпоредби забраняват използването на генеративен AI в определени случаи. Кристиан използва AI инструменти главно за пренаписване на текст, извличане на данни от документи, въпросници или обратна връзка, получена от клиентите. С това AI се справя отлично, защото е обучен да работи с корпоративен език. Според Кристиан най-големият плюс е оптимизацията на процесите, защото AI обработва данните почти мигновено, което ни прави по-бързи и конкурентни. „За по-сложните теми и задачи обаче човешка преценка и намеса е задължителна“, смята той.

AI като заплаха

Резултатите от действието на AI категорично зависят от неговия дизайн и от данните, които използва. Според доклад на Европейския парламент, ако не е направен правилно, AI може да взема решения, повлияни от етническа принадлежност, пол или възраст при назначаване или освобождаване от работа, предлагане на заеми или при съдебни дела. Правото на личен живот и на неприкосновеност на личните данни също са под заплаха, например при използване на технологии за разпознаване на лица, за проследяване онлайн или за изготвяне на профили на хора. Технологиите могат да застрашат и демокрацията чрез създаването на ехо камери онлайн, в които човек вижда само съдържание, което харесва, без допир до други мнения.

В крайна сметка поне засега възможният апокалипсис е все още функция само на човешката природа, а не на машините, които са единствено инструмент за човека. Въпреки това, в неправилните ръце AI действително може да се превърне от инструмент в оръжие. Наскоро руският президент Владимир Путин заяви, че скоро ще бъде одобрена „много по-амбициозна руска стратегия за развитие на AI“. Той не отрича, че AI е опасен, и именно по тази причина има намерение да го впрегне в арсенала си.

Остава да видим дали политиката на регулация ще вземе превес над логиката, че ако не го развием, без да го регулираме, то със сигурност някой друг ще го направи. ■

Ванеса Валентинова

Веселин Въчев, софтуерен инженер: AI още дълго време ще бъде само помощник

В света на бързо развиващите се технологии изкуственият интелект прониква в почти всеки аспект от живота ни. Като ключов играч в начина, по който взаимодействаме с него, изпъква промпт инженерингът, който има потенциал да се превърне в революционна професия за 21 век. Поговорихме със софтуерния инженер Веселин Въчев какво е промпт инженерингът и каква ще е ролята му в човешката дейност в близкото бъдеще.

Веселин Въчев в реалността (снимката вляво) и изображение, създадено от популярен AI генератор по промпт задание да преобразува снимката му в изображение за корица на списание.

По какъв начин AI може да се интегрира в полза за обществото?

- AI може да се интегрира във всяка една човешка дейност, където има повторима работа. Хубавото на генеративния интелект е, че вече може да помага и в креативни задачи, може да създава изкуство, картинки.

Бихте ли обяснили какво е промпт инженерингът?

- Промпт инженеринг звучи много сериозно, но всъщност не е чак толкова инженерна специалност. По-скоро това е начинът, по-който да си говориш с изкуствения интелект, да му поставяш задачи, така че той да ги свърши правилно. Тези, които търсят промпт инженер във фирмите си, търсят специалист, който е и промпт инженер. Всъщност идеята им е по-скоро управленски персонал, който може да върши много оперативна работа без хора. Това прави професията високо платена, защото ако можеш да свършиш работа за цял екип, естествено, че ще ти дадат по-висока заплата.

Това ли е професията на бъдещето?

- Да, но няма да е дефинирана като промпт инженер. По-скоро всеки ще си остане в своята област, но ще трябва да е запознат с промпт инженеринг и ще трябва да върши много работа с помощта на компютри вместо на стажанти и неопитни хора. Може би ще има нужда от преквалификация или усъвършенстване. Ще трябва поне управленският персонал да може да борава по-добре с това, за да оптимизира работата и евентуално да издигне и хората под него.

Застрашава ли други професии?

- Може да докосне почти всички професии, но не може да си просто промпт инженер. Трябва да разбираш, да си специалист в областта си, за да има правилен резултат. Има неща, които трудно ще замести, просто някои професии са първи, други са втори. Няма да измести напълно хората, но ще им помага страшно много. Ще е полезно и дори да ни замести някога, това ще значи, че ще имаме повече свободно време. Това ще се случи в близките 50-100 години, но засега идеята е фирмата, която автоматизира нещо с изкуствен интелект, да започне да плаща данък за всяка машина, която извършва работата. Така ще има голям капитал за базов доход за хората, които не работят. В някои щати в Америка това се пробва. Най-добрият вариант в този случай е хората да се преориентират, все пак тези машини ще искат поддръжка и ще има нужда от други специалисти.

Има ли област, която и в бъдеще ще си остане единствено територия на човешката дейност?

- Не, пряко или косвено ще се засегне всяка дейност, както се случи и с интернет. За момента обаче изкуственият интелект е само помощник и дълго време ще бъде такъв. В това е най-добър, въпреки че може сам да взима решения на базата на многото данни, с които разполага, и по-до-

брия анализ, който може да прави. Все още не е заменил нито една професия/област напълно, така че не трябва да е повод за притеснение.

Има ли потенциал промпт инженерингът да се изучава?

- Виждам го като обособена професия, но няма такава специалност в университетите, няма нещо точно дефинирано. Вече се вижда такъв тренд обаче, понеже бизнесът го изисква, така че образованието ще се адаптира.

Трябва ли да се поставят правни граници докде да се простира употребата на изкуствения интелект?

- Вървят много дискусии, все още правно има много неясноти от гледна точка на това кой е авторът/собственикът на съдържанието, как да се разбере дали е участвал изкуствен интелект в създаването на това съдържание. Това е може би основният проблем – как и докде регулациите ще го допуснат. Всеки е много плах и предпазлив в тази насока, някои фирми просто спират да го използват, за да са сигурни, че в бъдеще няма да имат проблем.

Какви са предимствата и недостатъците на промпт инженеринга?

- Почти всичко е предимство. Това е нещо, до което не сме имали достъп досега. Това е абсолютен помощник, който не изисква заплата, не се уморява. Минусите са, че имаше много шум покрай него, но все още не е на най-доброто си ниво, не всичко, което създава, е коректно. Например някой е промптал генеративния инструмент за създаване на картинки да генерира снимка как събират фета сиренето през пролетта в Италия и то рисува как хора с лопати събират фета сирене от полето. Това са халюцинации, но изглежда съвсем реално, защото то знае за това сирене, знае за някакви кампании за събиране, комбинира някакви неща, но губи контекста и започва да халюцинира.

Какви са предизвикателствата пред промпт инженеринга и изкуствения интелект?

- Изисква се страшно много процесорна мощ и страшно много сървъри. В момента само Google и Microsoft могат да си го позволят, може да се види абсолютен монопол. Всички други фирми могат да си го позволят в смешен мащаб и няма как да се видят подобни резултати. Не може да се диверсифицира и да стигне до повече фирми, които да го управляват.

Каква роля играе изкуственият интелект в развитието на сферата на технологиите?

- Това е изцяло нова ера в развитието на технологиите. Цялата тази процесорна мощ се обедини в един модел, който научи и разбра всичко, и стана лесно достъпен за всички. Всеки започва да го внедрява, както може. Мисля, че още не сме намерили основния потенциал къде точно да го ползваме, но ще го напипае, като всеки започне да го внедрява някъде.

За да бъде един промпт ефективен, какво трябва да съдържа, от какво трябва да се състои?

- Трябва да е много подробен и описателен. Трябва да обясниш като на малко дете, обясняваш контекста, обясняваш задачата стъпка по стъпка. Можеш да повториш промпта, за да получиш по-добър резултат. Има много техники. Препоръката ми е просто да се започне и да се експериментира. Сега е моментът да си самоук. Има вече някакви книги и насоки, но сега е моментът да се тества и пробва.

Каква тенденция виждате в развитието на изкуствения интелект и промпт инженеринга?

Според мен тенденцията е все повече интеграция в различни приложения на първо време. След това ще видим рестрикции и отдръпване. ■

Интервюто взе Ирена Бакърджиева

Препоръката ми е просто да се започне и да се експериментира. Сега е моментът да си самоук.

Слонът в климатичната стая

Чисто ли е бъдещето пред чистата енергия?

Годината е 2050-та. Европа вече е неутрална по отношение на климата. По улиците се движат единствено електрически коли, а всеки човек има станция за зареждане в гаража си. Въглищните електроцентрали са само спомен, а соларните панели са покрили покривите на сградите. Обратно в 2024 година си задаваме въпросите възможно ли е това бъдеще и дали трябва да да намалим очакванията си?

Свят на две страници

Факт е, че спешно се нуждаем от сериозни мерки срещу замърсяването и климатичните промени. В действителност глобалното затопляне вече е най-голямата опасност, пред която е изправено човечеството – и това трябва да е катализатор за спешни действия.

Не всички обаче са на една и съща страница по въпроса. Обществото и политиките в много държави, като САЩ например, са на противоположни мнения за актуалността и дори наличието на проблема. По време на дебат на републиканските кандидати за щатски президент, само един от тях призна, че предизвиканото от човека изменение на климата е реално. Също така, някои държави дават задна на приетите преди години смели реформи относно зелената енергия.

През септември м.г. британският премиер Руши Сунак обяви отслабване на целите за нулеви емисии, включително отлагане с пет години на забраната за продажба на нови бензинни автомобили. Седмици по-рано Германия отложи с няколко години задължителното инсталиране на екологично отопление в новите жилища.

На този фон Европейският съюз (ЕС) е решен да намали драстично своите емисии на парникови газове, за да стане неутрален по отношение на климата до 2050 г. През декември 2020 г. Европейският съвет одобри целта за намаляване на нетните емисии на ЕС с най-малко 55% до 2030 г. като необходима междинна стъпка за постигане на целта за 2050 г.

През 2025 г. ще влезе в сила и новият стандарт Euro 7 – екологичен регламент, който ще забрани двигателите с вътрешно горене. Ограниченията на емисиите, произтичащи от използването на изкопаеми горива, ще бъдат намалени наполовина.

Но тук идва друго усложнение. Редица скоростни доклади подчертават няколко основни проблема, свързани с идеята за възобновяемите източници на енергия (ВЕИ), като добива на минералите, производството и рециклирането на батериите.

Дългото сбогуване с ДВГ

Пред зарядна станция в София срещаме Павел, който има електрическа кола от две години. Кушил я е, за да я кара в столицата,

Реалността да притежаваш електромобил често се разминава с очакванията

47.9% от притежателите на електрически автомобил, смятат следващата им кола да е с двигател с вътрешно горене

тъй като му се налага доста да се движи из града. „За пътуване на дълги разстояния съм я пробвал два или три пъти, но не съм очарован – няма много станции, където можеш да я зареждаш, понякога спирам и климатика, за да пестя“ – казва той, като обобщава, че „все още има какво да се желае по тези организационни въпроси.“

Според проучване на S&P Global Mobility, публикувано през октомври 2023 г., 47.9% от притежателите на електрически автомобил, смятат следващата им кола да е с двигател с вътрешно горене. Том Либи, директор на индустриалните анализи, уточнява, че това не значи задължителна продажба на електрическата кола, а може и да означава използване паралелно и на двата типа.

В тази група попада и Павел, който споделя, че си е продал предишната кола, но не е особено доволен от новата за извън града.

„Ако ставаше, щях да си остана само с нея, но мисля си да си купя и една за извън града, с която да пътувам до морето лятото, а иначе ще я държа в гаража.“

Обратно в реалността

На фона на решенията на ЕС за тотална електрификацията при автомобилите, изплуват някои проблеми, свързани с производството на достатъчно екологично създадена електрическа енергия за тяхното зареждане, нейното транспортиране, както и самото им производство.

Може би най-важният въпрос е за батериите, които се произвеждат от редки суровини, чието извличане може да доведе до замърсяване на водата и почвата. Възможностите за рециклирането им в момента също са ограничени. Един от методите е разтопяването им в пещ при високи температури, но той може да доведе до образуването на вредни емисии. От друга страна, те могат да се използват и повторно, за да подпомогнат съхранението на енергия. В Япония, например, някои производители използват повторно батерии за захранване на светофари и улични лампи.

Някои държави членки на ЕС вече са обявили крайни дати за закриване на всичките си въглищни централи. България също е поела ангажимент да изготви план за поэтапно преустановяване на използването на въглища най-късно до 2038 г.

Експертите обаче посочват, че възобновяемата енергия има някои вреди за околната среда. Производствените процеси на инсталациите отделят газове като

въглероден диоксид или метан във въздуха, тъй като разчитат на минерали, които в момента могат да бъдат извлечени единствено с помощта на изкопаеми горива.

Когато вятърът на промяната спре

Въпросът в крайна сметка е дали ще може да се гарантира сигурността на електроенергийната система само с ВЕИ мощности. Тъй като батерии, които позволяват ефективно съхранение на тази енергия, все още не са разработени, този тип електричество може да се доставя в мрежата само когато слънцето грее или духа вятър. Следователно използването на ядрена енергия, природен газ или въглища все още е необходимо, за да се гарантира доставката на електроенергия през нощта, в облачни дни или когато няма вятър.

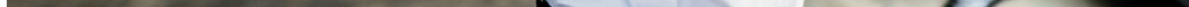
С други думи преходът от изкопаеми горива към ВЕИ е изправен пред трудна битка. И все пак, възобновяемите енергийни източници имат силата да намалят драстично нашето въглеродно производство и да осигурят „глътка въздух“ за планетата.

Заради актуалността на темата, приемането на закони и даването на срокове, оставаме с впечатлението, че зеленото бъдеще е зад ъгъла и всеки момент ще изскочи пред нас, че ще живеем без замърсявания. Оказва се обаче, че има много въпросителни и енергийният преход няма да е толкова лесен и бърз.

Годината е 2024. Нуждаем се от още много работа, за да постигнем чисто бъдеще. ■

Цената на смеха

Как сексистките шеги захранват предрасъдъците

Въпреки неспирните притчи за толерантност в световен мащаб, стереотипите, предрасъдъците и предубежденията все още оформят обществените отношения и влияят върху живота на много хора по света. Тези негативни образи могат сериозно да попречат на индивидуалното развитие, социалната интеграция и равенството в обществото.

Независимо дали съзнателно или не, ние сме свикнали да поставяме хората в групи според определени техни качества. Така неволно ние самите проектираме ценностите, с които сме възпитани, чрез стереотипи, предрасъдъци и предубеждения.

Но каква всъщност е разликата между трите?

Стереотипите са представи и мнения, които са широко споделяни сред хората в дадена група. Те се градят на база обобщаване или типично по български – на слагане на всички под общ знаменател. Това че дадени характеристики успяват да опишат голяма група от хора играе ключова роля във формирането на социалните ни възгледи. Те могат да се формират от медиите, културните влияния и лични опити. Стереотипите често се крият в дълбоко вкоренени представи за различните социални групи. В най-честия случай стереотипизацията е проблем в смисъла на принижаването на конкретен човек единствено до характеристиките на групата му. Ако обаче това започне да придобива

оценъчен характер, вече говорим за предрасъдъци.

Предрасъдъкът по дефиниция е необоснована негативна нагласа спрямо нещо. Той е прибрзано създадено и често неаргументирано мнение. Когато говорим за предрасъдъци не само използваме по-негативна конотация, предполагайки лошите качества на определена група.

Това, което прави предрасъдъците по-сериозен проблем от стереотипите, е, че те са предпоставка за дискриминация на база различия като раса, пол, религия, сексуална ориентация, социален статус или други фактори. В този смисъл предрасъдъците пряко влияят на взаимодействията и решенията на индивида.

Предубеждението от своя страна е склонност към мнения или преценки, които не се основават на обективни факти. То влияе на хората спрямо предпочитанията им за определени групи, идеи или резултати.

Тези явления се наблюдават най-вече в контекста на неравенството – независимо дали става дума за полово, расово или социално такова. За изграждането на тези виждания най-голям принос имат социалните групи, възпитанието, образованието и медиите.

Влиянието на рекламите

Рекламите са един от източниците, които най-успешно налагат сексистски възгледи. Според скорошен европейски доклад за стереотипите, свързани с пола, едва 27% от показаните в ре-

кламите професионалисти са жени, но 60% от изобразените жени вършат домакинска работа или се грижат за децата. Така начинът, по който биват представяни жените в публичното пространство, намалява уважението към тях и насърчава насилието срещу тях.

Борбата срещу расизма, сексизма и дискриминацията е от основно значение в съвременните общества, характеризирани се с културно многообразие. Според доклада рекламната дейност би могла да бъде ефек-

Шегите, които инфантилизират жените, водят до необходимост дамите да работят повече от мъжете, за да се покажат в кариерата си

тивен инструмент за противопоставяне на стереотипите и насърчава работата в тази посока.

Феноменът #Girl Math

Социалните мрежи също играят голяма роля в оформянето на мнения относно малцинствени групи, полови роли и социални стереотипи. Такъв е случаят с последния глобален тренд – #Girl Math. „Момичешката математика“ показва по шеговит начин каква логика използват жените, за да оправдаят някои от своите разходи, често ненужни. Милиони дами споделят как ра-

ционализират финансовите си решения, като например „Спестявам, като купувам нещо на разпродажба“ и „Ако плащам в брой, значи е безплатно“.

Колкото и да са забавни този тип видеа, Памела Рутлидж, директор на Изследователския център по медийна психология в САЩ, намира тенденцията за по-скоро притеснителна. Според нея шегите, които инфантилизират жените и възхваляват безотговорното харчене, не са забавни. По този начин се създава предрасъдък, че всички жени се държат като деца и не могат да управляват финансите си. Жените, които на работното място са наричани „момичета“ се чувстват по-малко уверени и смятат, че имат по-малко лидерски качества.

Как да се справим

Една от ключовите стратегии за преодоляване на предрасъдъците е информираността. Тези наши убеждения най-често се появяват съвсем несъзнателно и човек трябва да работи активно към по-отворено съзнание. Образователни кампании, насочени към осъзнаване на влиянието на стереотипите и предрасъдъците, могат да бъдат мощен инструмент за промяна. Такива кампании трябва да бъдат насочени към различните социални групи и да подчертават важноста на приемането на разнообразието.

Въвеждането на конкретни политики, насочени към насърчаване на равенството и разнообразието, е необходимо за постигане на структурни промени в обществото. Това може да включва законодателни инициативи за борба с дискриминацията, квоти за представителство на малцинствени групи в различни области, както и подкрепа за образователни програми, които насърчават приобщаването.

Създаването на общество, което цени и уважава различията, изисква усилия от всички нас. Чрез образование, осъзнаване и активно участие в обществен живот, можем да изградим по-приемащо и толерантно общество за бъдещите поколения. Като оставим настрана стереотипите и предрасъдъците, ние създаваме по-добро бъдеще за всички. ■

Йоана Шомова

Нормализиран ли е сексизмът сред младите мъже?

Мъжете не могат да определят дали дадени изказвания принадлежат на осъдени изнасилвачи или са цитати от списания, специализирани за мъже (Lads Mags). Това сочат проучвания, публикувани в научното списание Psychology of Men and Masculinities.

Резултатите са изведени на базата на три изследвания. Първото от тях е проведено сред 274 студенти, второто – сред мъже на възраст между 18 и 50 години, а последното „стеснява“ възрастовата група от 18 до 30 години. Всички цитирани изказвания, представени пред участниците в проучването, са унижителни, с ясно изразен сексистски, дискриминационен и вулгарен характер.

Изводите са следните: Младите мъже са по-склонни да толерират подобна реч, ако е публикуван в списание. Други от тях смятат печатни издания, включващи такъв вид „хумор“ за не толкова легитимни. Именно мнението на тази втора група подкрепя данните, сочещи тенденция за спад в интереса към специализираните мъжки списания (Lads Mags) през последните години.

Изданията са се радвали на най-висок успех през 90-те, но през последното десетилетие ставаме свидетели на техния крах – поне в Америка. Редица от тези заглавия са спрени от печат през 2015 година.

Отрицателната тенденция в интереса към мъжките списания вероятно се дължи на промени в търсенето на пазара, като главната причина за този обрат се крие в положителните промени в съвременното общество, което се стреми към спирането на всякакъв вид дискриминация, включително и сексизмът, насочен към жени.

Ирма Аврамова

Прекалено млади или прекалено стари

Въпреки модернизиранието и динамичните промени на пазара на труда, предрасъдъците на работното място все още остават предизвикателство. Една от водещите причини за дискриминацията е основана на възрастта на работниците. Този проблем се изразява в отхвърлянето на кандидати както заради тяхната неопитност, така и заради по-напредналата им възраст. Работодателите често се страхуват да дадат шанс на младите професионалисти, тъй като вярват, че им липсва опит и стабилност. Често се притесняват, че тези кандидати

няма да успеят да се справят с поставените им задачи или да поемат отговорност, когато това се налага. Що се отнася до по-възрастните работници, те не са смятани за конкурентноспособни, поради предрасъдъци за намалена продуктивност и неспособност за адаптация към новите технологии. Тези предрасъдъци не само че водят до неравенство на работното място, но и пречат на компанията да създават разнообразна и динамична работна среда. Решението на проблема е в създаването на екипи, които събират „младостта“ и

„опита“. По-възрастните служители могат да помогнат на по-младите си колеги в професионален план, но и да ги обогатят културно и житейски. От друга страна, младите кандидати имат възможността да внесат свежи идеи и да дадат нов и различен поглед върху работата и поставените им задачи.

Би било единствено в интерес на компанията да събира хора с различни възгледи и на различна възраст. Така се гарантира много по-успешен модел на работа, базиран на компетентността, вместо на възрастта.

Портрет на насилника

Макетно ножче – приложение: най-често извършвани дейности
В строителството – при сухо строителство за изрязване на гипскартон, за перфектни разрези в стени от гипскартон. Изрязване на излишен материал на строителния обект: пластмаси, каучук, втвърдена пяна и пр.
У дома – за подрязване на постелки, за разопаковане на пратки и т.н.

У дома?

Дебора Михайлова, момиче на 18 години от Стара Загора, става жертва на домашно насилие от страна на бившия си приятел Георги. Тя е нарязана по цялото тяло с макетен нож, косата ѝ е остригана, челюстта ѝ е разместена, носът – счупен. Преди нападение Георги ѝ казал: „Спокойно, няма да умреш. Знаем какво правя“.

Случаят става известен като „400-те шева“, тъй като лекарите, спасили Дебора, съобщават, че толкова шевовете са били нужни, за да затворят раните ѝ.

Задържаният след инцидента Георги е пуснат на свобода след 24 часа.

Инструкции за работа с макетно ножче:

Винаги проверявайте инструмента преди работа

Как се ражда насилникът?

Насилникът не се ражда с качествата на такъв, а ги придобива в даден момент от живота си. Насилникът най-често е бил първо в ролята на жертвата. Т.е. първоизточникът на насилие създава нова жертва по същия начин, по който е създаден самият той – порочен кръг, вероятно започващ от зората на човечеството.

Първоизточници на насилие почти винаги са членове на семейството и приятели. В резултат на това насилието сякаш се превръща в начин на разбиране на света, в метод за израз на емоции, желания и позиция. Този вид насилници възприемат определена динамика на взаимоотношенията, базирана на допълващите се роли на насилника и жертвата. Те познават

и напълно разбират ужаса да бъдат безпомощна жертва от собствения си опит. Пред избора да бъдат жертва или насилник, повечето избират втората роля, която в тяхното съзнание „държи юздите“ във всеки един момент. Избирайки да бъде агресорът, „насилникът“ получава усещането за контрол над собствената си съдба, без да разчита на чуждата милост. Това, че наранява някой друг в процеса, може да остане нерегистрирано или да се появи само като неясна част от неговото съзнание.

Насилственото поведение може също да е резултат от психични проблеми или разстройства. Например хора с диагноза на периодично експлозивно разстройство или проблеми със злоупотребата на алкохол или наркотици, могат лесно да загубят контрол по време на спорове и устно или физически да нападнат своите опоненти. Но отново доста от случаите показват, че това идва от семейната история на насилника.

Не упражнявайте силен натиск върху ножа, предайте му силата си естествено, за да може той да си свърши работата

Защо почти винаги са мъжете?

Отговорът донякъде зависи от това кого питате. Социолозите ще ви кажат, че тенденцията мъжете да бъдат по-често в ролята на насилника е резултат от традиционните роли на полове. В много култури момчетата се възпитават да вярват, че е важно да бъдат доминиращи и властни, докато момичетата са възпитавани да олицетворяват клиширания израз „нежен пол“.

Историците обаче биха казали, че това има повече общо с нашите еволюирани полови различия. Мъжете исторически са се състезавали за статус и възхищението на жените чрез демонстрация на своята сила и власт. Биологията обяснява как тестостеронът подбужда мъжете към по-агресивни и импулсивни постъпки. Психолозите изследват травмите, получени от

насилие и водещи до него, а философите търсят общочовешки смисъл.

Желателно е да фиксирате предмета, който ще режете с ръка или с друго пособие, за да си осигурите сигурност и ефективност

Медиумното отразяване

Информацията в медиите при случаи на насилие е винаги е фокусирана върху графичните детайли на нападението, на физическите травми и рани. Но това е само върхът на айсберга на това да бъдеш жертва. По-важен въпрос е защо малтретирани хора избират да останат във връзки, изпълнени с насилие. Тук няма лесен отговор. Случаите на физически и психически тормоз трябва да бъдат индивидуално изследвани, преди вътрешната им логика да придобие смисъл.

Актрисата Диана Димитрова повдигна обвиненията през миналата година срещу Юлиан Вергов и това доведе до разделение на обществото. Хората се питаха защо след толкова години се сеца да говори. Много видяха в това влиянието на щатското #MeToo движение, насочено срещу сексуалния тормоз над жени на работното място. Движението набра скорост след 2017 г., когато редица холивудски звезди се осмелиха да споделят открито за първи път, че са жертви на сексуално насилие от страна на вездесещия американския филмов продуцент Харви Уайнстийн.

Спорът дали Диана Добрева казва истината раздели обществото. Историята на Дебора обаче успя да обедини България и да доведе до протести в цялата страна. Дано публичното говорене и заклеимяване да вдъхнат кураж на безбройните жени, подложени на насилие. Защото в България днес е все още срамно да признаеш, че си жертва – и наивно да потърсиш правосъдие. А срамът трябва да е за този, който държи макетното ножче. Както и за държавата, в която след 24 часа насилникът е освободен, защото е причинил „само лека телесна повреда“. ■

Мира Мирчева

Новата пандемия

Страшното лице на „безвредните“ психични състояния

Паника, стрес, хронична умора и безсъние. Така една двадесет и три годишна студентка по право посрещаше дните си от години насам. Ефектът от днешния забързан начин на живот от първо лице усеща и Гергана*, която се оказва засмукана от кръговрата на все по-нашумяващите душевни разстройства, характеризиращи се като „новото нормално“.

Новото нормално?

Днес все по-често се срещат хора с различни психични разстройства като депресия, OCD (обсесивно-компулсивно разстройство), паническо и хранително разстройство, всякакъв вид зависимости или безпокойство в най-общия смисъл на думата. Тези диагнози са силно подценявани и пренебрегвани от обществото, но в действителност могат да повлияят на навиците, нормалното функциониране на тялото, продуктивността, отношенията с околните и цялостната философия за живота. Една от основните причини за тях е забързаното ежедневие, което трайно вдига нивата на кортизол, по-известен като хормон на стреса, водещ до редица негативни последици.

Случаят с Гергана не е по-различен. Когато е едва на 17 години, тя започва да забелязва у себе си първоначални симптоми на депресия и хронично безпокойство, които към онзи момент, дори според нея и близките ѝ, не са били нищо сериозно.

„Знаех, че нещо с мен не е наред. Трудно се концентрирах, няха апетит, бях вечно уморена. Въпреки всички тези сигнали обаче си казвах, че психичното ми неразположение се дължи основно на стреса и напрежението и че това е нещо нормално. Впоследствие обаче се оказа, че съм negliжирала тези проблеми, защото апогееят на моята душевна криза стигна до там, че за малко не отнех живота си“, споделя тя.

Според проучване на Световната здравна организация към 23 март 2023 г. приблизително 280 милиона души в света страдат от депресия. Повече от 700 хил. с тази диагноза отнемат живота си годишно, като самоубийството се оказва четвърта водеща причина за смърт при 15- и 29-годишните. Това на свой ред води до тезата, че повечето хора днес не знаят как да се справят с душевните си проблеми и да се погрижат качествено за психичното си здраве. Именно липсата на осведоменост и желание да пребори с първосигналните симптоми довеждат Гергана до критична точка, в която тя е готова да извърши немислимото.

„Исках да стане бързо и безболезнено. Когато си в такова състояние, започваш да обмисляш всякакви „креативни“ методи и по-страшното при мен не беше самата мисъл да отнема живота си, а това, че исках да го направя далеч от някой, който може да ме спре. Повечето самоубийци в действителност не са готови да отнемат живота си и често инсценират самоубийство с надеждата, че все някой ще ги спаси. Аз не бях от тях. В онзи период бях изгубила надежда за каквото и да е било и единствено исках тази агония да спре по възможно най-бързия начин“, разказва Гергана.

Признаци

Самоизолацията, високите нива на раздразнимост, безсънието, липсата или силната проява на апетит, натрапчивото чувство за вина и тревога, както и липсата на концентрация са само част от първоначалните „индикатори“ за проява на психично разстройство. Прието е схващането, че ако човек проявява някое от изброените в рамките на 14 дни, това може да е признак, че той евентуално изживява някакъв ментален дисбаланс. Това обаче не трябва да бъде основен показател за ориентация. В тази връзка Гергана добавя:

„Когато ме питаха как съм, винаги отговарях „добре“, макар и да знаех, че външно никак не ми личеше, но все пак хората в обкръжението ми ми вярваха. Спомням си, че месеците преди завършването на 12 клас бяха истински ад. Будех се с мисълта, че нищо няма смисъл и че е по-добре да ме няма. Тогава взех радикалното решение и опитах да отнема живота си по най-лесния и безболезнен начин –

с хапчетата. Слава богу, брат ми ме е намерил навреме, а дълго време след като се събудих се чувствах отвратена и дори виновна от постъпката си. Въпреки това обмислях да го направя отново, но малко по-късно си дадох сметка, че всъщност искам да живея и че трябва да се боря заради себе си и хората, които ме обичат.“

Отгушниците – спасение или затъване?

Неспособността на психиката да се справи с напрежението и стреса съвсем естествено засилва човешките инстинкти, които я карат да търси възможно най-оптималните варианти. Ефективността на доказаните методи за справянето с душевните разстройства често се negliжира и много хора прибягват до на пръв поглед по-лесните начини – злоупотреба с храна, алкохол, цигари, секс, наркотици.

„Смятам, че такива хора, в това число и аз самата, живеят с лъжливата представа, че по този начин могат да запълнят празнините в душата си. Истината е, че временните удоволствия вредят много повече, отколкото помагат. В началото опитвах да надвия депресията, като залтах по разни зависимости, но много бързо разбрах, че процесът на самолечение е много по-важен от самото лекуване“, подчертава Гергана.

Ежедневното прибягване до вредните навици отслабва ума и го оправи още по-неспособен да се справи с проблемите. Това от своя страна води до нуждата от бягство с помощта на адикциите и така колелото на себеразрухата се завърта наново. А това поражда друг тип зависимост – тази към необходимостта от това да се „изпусне парата“ с подобни пороци. С течение на времето те не само могат да повлияят негативно на личностните настроения и навици на човек, но и да предизвикат редица здравословни проблеми.

Техники за подобряване психичното състояние

Според специалистите най-ефикасното решение е психотерапия от квалифициран психотерапевт, който би определил най-подходящото лечение. Други използвани начини за справяне със стреса и напрежението са разходката сред природата, физическите упражнения, здравословното хранене, медитацията, воденето на личен дневник и дори ароматната терапия.

Изготвянето на график, позволяващ някоя от посочените дейности да се извършва за 20-30 минути на ден, би довело до изграждането на полезен навик и може да окаже положително въздействие върху продуктивността и мотивацията. Особено важен е и контролът над мислите. Тревожните мисли не изграждат инстинкти за правилното справяне с проблемите, а напротив – водят право към вредните пороци. Затова контролът върху мисловния поток е ключов елемент при справянето с подобни психични неразположения.

„Според мен в основата на справянето с тези ужасни състояния е споделянето. Ако страдащият не усети подкрепа и разбиране в лицето на близките си, то той много лесно би се отказал да се бори. И до ден днешен преживявам тези душевни разстройства, но благодарение на подкрепата от близките си продължавам да се самолечувам и да се справям с тях по-лесно. Това е дълъг процес, който коства много търпение, постоянство и време. Ето защо призовавам всеки в моето състояние да не се предава и да търси здравословни и ефикасни алтернативи, чрез които да се спаси от тези болести“, съветва Гергана.

Психическото здраве е толкова важно колкото и физическото, но поради напрегнатото ни всекидневие, то често се пренебрегва. Ключът към душевния баланс се крие в приспособяването към забързания начин на живот чрез доказаните методи. Нужно е човек да се самонаблюдава, но и да говори за тревогите си и да овладява мислите си, за да се предпази или излекува от „модерните болести“ на съвременното. ■

*По молба на интервюираното лице името му е умишлено променено

Кателина Трендафилова

Научихме се да си прощаваме

В търсене на рецептата за житейското щастие

Когато планирахме темата за психичното здраве в този брой, реших да потърся гледната точка за живота и на възрастните хора. Исках да разбера какви са техните виждания за щастие, защото те са стигнали най-далеч по своите житейски пътеки и е ценно да се вслушаме в мъдростта им. Знаех къде мога да намеря събеседници, готови да споделят с мен историите си. Причината – познавах ме от дете, защото са съседите от блока на моята баба в Стара Загора.

Първите ми събеседници са заедно повече от 60 години. Това са Господинка и Стефан Кънчеви (на първата снимка). Стефан е на 86 години, по професия е строителен техник, а съпругата му Господинка, на 82 години, е работила като шивачка. Голямата им радост била раждането на сина им Красимир, както и по-късно появата на внуците им. Голямото им разочарование – разводът му и заминаването на децата с майка им за Англия. Надяват, че като пораснат, внуците ще идват да ги виждат.

На въпроса ми за тайната на благополучния съвместен живот, Господинка отговори, че за да могат двама души толкова дълго време да са заедно, те трябва да се уважават и да си вярват, да си помагат и взаимно да се допълват. Стефан добави, че независимо, че много се разбират, е имало неща, за които са били на различно мнение, но винаги са ги разрешавали с приятелски разговор. „Научихме се да си прощаваме един на друг“, добавя той. Вече сме стари и слаби и с всеки изминат ден все повече ценим взаимната помощ и подкрепа, които си даваме един на друг. Това е нашият начин да си кажем, че се обичаме. – споделят те

Съпрузите са благодарни, че живеят в подножието на Аязмото и от прозорците на дома си виждат гората, защото това им дава сила да не губят духа си. „Радваме се на обичта и уважението на децата ни, щастливи сме, че ги имаме, те

са смисълът на нашия живот“ – споделят семейство Кънчеви.

Накрая на разговора ни ги питам какво биха посъветвали млади хора от позицията на житейския си опит. „Да се дават съвети на младите в днешно време е трудно“ – започва отдалеч Стефан. Според него днешните млади са заети с Интернет и вместо да общуват на живо, предпочитат социалните мрежи. „И все пак – добавя той – най-важното е да уважавате родителите си, да цените приятелите си, да вярвате в себе си, да не падате духом, и да сбъдвате мечтите си!“.

Другите мои събеседници са семейство Дона и Игнат Христови. Дона е на 81 години, работила е като търговски работник, а Игнат е на 84 години, дърводелец по професия. Разговорът ни започва с въпрос за разковничето на щастливия съвместен живот. Дона споделя, че като младо семейство са имали доста затруднения, тъй като живеели с родителите на Игнат, което създавало проблеми. Наложило се да вземат трудно решение – да напуснат дома си и да заминат на работа за пет години в Чехия, за да стъпят на краката си. Помогнала им подкрепата на родители и приятели, без която нямало да се справят. Върнали се в България по-уверени в себе си.

На въпроса какво обичат да правят, двамата отговориха, че почти всеки ден ходят в работилницата на Игнат. „С удоволствие все още изработвам различни дървени предмети и си бъбрим“ – споделя с усмивка той. Най-щастливи обаче са когато внуците идват да ги видят. „За нас децата са на първо място – казват те, и се радват, че са благословени да бъдат родители на добри и отговорни деца.

Срещите ми продължиха с три прекрасни жени, останали сами по различни причини, чиито виждания за живота се оказаха сходни. Първата от тях е Събка, на 76 години, програмист по професия. На 36 години тя остава вдовица с две деца. Тя сподели, че за нея най-голямото

препятствие в живота ѝ са били болката от голямата загуба и страхът как ще продължи напред сама. С времето свиква с болката благодарение на децата си, както и на добрите взаимоотношения с близки, приятели и колеги, които ѝ дават емоционална подкрепа. „Щом сме живи, щом децата ми са здрави, значи съм щастлива“ – споделя тя своето разбиране за щастие. Съветът ѝ към младите хора е да не чакат да имат всичко, за да се радват на живота. „Вече имате Живот, за да се радвате на всичко!“ – е нейната рецепта за щастие.

Юлия (на дясната снимка) е на 71 години, икономист. Тя се развежда година след раждането на дъщеря си. Като жена, останала да се бори в живота сама, на нея не ѝ е било никак леко. Тя обаче оценява свободата самостоятелно да взема решения, да преследва целите и мечтите си с по-голяма целенасоченост и да инвестира в себепознание и личностно развитие. Не е нужно да забравяме лошите неща, а да се научим да прощаваме – е нейният съвет към младите.

Последният ми събеседник е Мария. Тя е на 67 години, неомъжена, по професия лекар, по душа – филантроп. Според нея щастие е субективно и многостранно. Важното е да се намери пътят, който съответства на ценностите и стремежите на човека. За Мария щастие е в удовлетворението от добре свършената работа. Понякога истинското щастие не е в добавянето, а в премахването – добавя тя. „Идва време когато вместо да добавяш, започваш да премахваш – премахваш вредни храни, дрехи, които са ненужни, изхвърляш забравени неща, изваждаш сърцето си от местата, където вече няма любов, сваляш поглед от тези, които са те наранили, премахваш плевелите около мечтите си“ – споделя Мария. Накрая на разговора ни тя дава и своя съвет към младите: „Да забравят за грешките си, да се учат и да вървят напред!“ ■

Росен Петков

Бесарабските българи в България: между миналото и бъдещето

Очакванията и реалността за живота в България през очите на бесарабските ни сънародници

Оксана Желяпова е сред бесарабските българи, които намериха в България свой дом не само заради миналото, но и заради настоящето

Бесарабските българи от векове съхраняват своето историческо наследство и национална идентичност, пазейки своята уникална културна и език. Всички българи са чували за тях, но малцина знаят откъде всъщност са дошли, каква е историята им и какво ги кара да се връщат в България.

Кои са бесарабските българи

Бесарабия се намира в Източна Европа между Черно море и реките Дунав, Прут и Днестър, на територията на Молдова и Украйна. Това е територия с богата история. До началото на XIX век тя е била част от Османската империя, но през 1812 г. е превзета от руската армия. Няколко години по-късно там започват да се заселват българи от Тракия – от Ямбол, Карнобат, Сливен, от Балкана и други краища на България.

В края на Първата световна война Бесарабия се обявява за независима, след което територията е присъединена към Румъния. Година след началото на Втората световна война тя е анексирана от Съветския съюз. Върху основната част от територията на Бесарабия е създадена Молдавската ССР, а северната и южната част са присъединени към Украинската ССР.

Главна роля в традициите на бесарабските българи играе селският начин на живот. Те се занимават със земеделие и скотовъдство, затова много от обичаите им са свързани с почитането на земята и животните. Бесарабските българи

имат и свои национални празници, като най-важните от тях са рождението на Свети Петър и Свети Феврония, които се считат за покровители на семейния живот. Речникът на бесарабските българи е уникален, защото се състои от думи и изрази, които не присъстват нито в украинския, нито в молдовския език.

Защо България?

На фона на хилядите емигранти българи, бесарабските българи все по-често решават да се завърнат в България. Тук естествено възникват два въпроса – защо българите бягат в чужбина и какво провокира бесарабските българи да се върнат към корените си?

Проучване на „Евростат“ за 2023 г. показва, че българите са най-нещастната нация от страните в Европейския съюз. Недоволството им се проявява най-често по отношение на финансовото състояние, стандар-

та на живот и работното място. Този светоглед не рядко води до желание за емиграция.

Бесарабските българи обаче имат различни възгледи за живота в България. Много от тях се връщат с първоначалната идея бързо и лесно да получат документи, за да заминат в друга европейска страна, но се оказва, че след това избират да продължат живота си в България. Такава е историята на Наталия от Молдова, която решава да остане, за да бъде с децата си, които учат тук. Тя определя живота си в България като пълноценен.

„Тук се чувствам като у дома си, защото мога свободно да говоря български, а и културата и традициите са ми също толкова близки по дух“, споделя тя.

Тези, които останаха

Оксана Желяпова, носителка на титлата „Мисис България Universe 2022“, живее в

България от 10 години и е избрала да продължи живота си тук заради възможностите, които има в страната. Една от причините да се премести със семейството си са българските ѝ корени.

„Бесарабските българи идват в България, за да живеят нормален живот, да създадат семейство, да получат образование, да подобрят здравето си, тъй като България има по-добър климат“, казва Оксана. Тя и семейството ѝ са напълно доволни от живота си тук и споделят, че се чувстват у дома.

Анна от Молдова и Валерия от Украйна, от своя страна, се преместват тук, за да получат висше образование в държава от ЕС. България дава възможност студентите от Молдова и Украйна да се обучават безплатно и да получават стипендия.

„Очакванията ми за България и за живота тук бяха големи, може би защото

за мен беше първата страна, в която се преместих за дълго време. В началото си представях други цени. Струваше ми се, че ще бъде по-евтино да живея в България“, спомня си Анна.

Очакванията на Валерия също първоначално не съвпадат с реалността. Тя се е надявала на по-високи заплати, тъй като България е страна от Европейския съюз.

Въпреки това момичетата са доволни от живота в страната. Анна споделя, че тук има добър стандарт на живот и качествено образование, освен това много ѝ харесват българската култура и природа.

Георги е друг пример за бесарабски българин, който решава да се развива в България. Той се премества преди четири години с идеята да изкара повече пари, но и той в крайна сметка променя плановете си и решава да остане да живее тук. Сега Георги има постоянна работа и стабилен доход. Той смята, че България дава възможност на всеки да живее щастливо и да не е лишен от нищо.

Равносметка

Бесарабските българи имат различни подбуди, които ги водят в България: някои, за да работят и да се развиват в европейска страна, други решават да получат висше образование в български университети, а от 2022 г. много жители на Украйна, бягайки от войната, избират България, за да започнат нов живот в безопасност.

Това, което ги обединява, е, че всички уважават и ценят България. Може би по този начин те могат да служат за пример на онези българи, които бягат от родината си, за да търсят по-добро място за живот. ■

Виктория Попова

Денят на бесарабските българи

Всяка година на 29 октомври бесарабските българи се събират да празнуват своите корени и традиции. Това е празник, свързан с датата на освещаването на храма Свето Преображение Господне в Болград (Украйна) през 1838 г., който бесарабските българи построяват в знак на признателност, че след преселението си в района са получили шанс да живеят свободно и достойно.

„Убедени сме, че не толкова често се срещат случаи, когато народ или диаспора извън собствената си държава има свой именен празник“, пишат от Центъра за бесарабски българи във Facebook.

Според Оксана Желяпова това е много красив и ценен празник за всички бесарабски българи, особено за по-младите, защото традициите и историята се предават от поколение към поколение. „През последните години наблюдавам, че повече хора участват в това събитие, независимо дали са бесарабски българи, или не. Хората се поздравяват, презръщат се, забавляват се, танцуват и пеят заедно, без дори да се познават. Така се създава топла атмосфера, която остава приятен отпечатък за бъдещето“, казва тя.

Снимка: Бесарабски българи на празника им на 29 октомври 2023 г.

Обещанието „Молец“

Как групата стана толкова популярна, без да е част от мейнстрийма, е приказка с продължение

Преди „Молец“ Юли е вокал на групата „Три биполяр“, а Крис, идвайки от артистично семейство, има опит както пред камера, така и на театрална и на музикална сцена. Двамата се познават от малки покрай по-големия брат на Юли, с когото Крис дружи. Идва обаче време, когато пътищата им се събират и двамата решават да започнат проект, за чийто успех изобщо не подозират. „Никога не сме планирали това, което се случи. В началото се надявахме, че на стотната песен някой ще ни чуе. След три, четири, пет години... колкото е нужно.“, признават момчетата. Славата и успехът обаче ги връхлитат много по-рано. Твърдят, че те не са ги променили и това, което ги държи здраво стъпили на земята, е вярата.

Първо започнаха да пълнят все по-големи сцени, създадоха и репертоар, достатъчен за концертен set-list, гостуваха по телевизии и радиа, за тях се чуваше откъдето. Създадоха продуцентска компания и документален филм за краткия си, но динамичен и изпълнен със събития път. Дойде времето да издадат и първия си албум. Необичайно, както впрочем доста неща покрай тях, беше решението им да тръгнат на турне с все още неиздания албум. Това не попречи на огромния интерес към концертите им, които се разпродаваха все по-бързо.

През цялото това време с тях работи верен екип. Всъщност много повече от „екип“ и много повече от „работят“, защото те имат удоволствието да споделят живота си с приятели – както на сцената, така и извън нея. Намирам за изключително невероятен факта, че още преди да са станали популярни, момчетата от „Молец“ имат около себе си хора, които да тръгнат с тях по професионалния път, който поемат. Тук разбира се огромна роля има Крис Захариев и неговото „Разказ“ студио. Както и всичките им приятели, музиканти, танцьори, фотографи, оператори... Точно като една вълшебна отвара – всички съставки са налице, за да се превърне крайният резултат в нещо красиво.

Красотата е в поезията в песните, в разказаните в клипите истории, в движенията на танцьорите, в мултимедията на екраните. Красотата се отразява в очите на хората, изпълнили залата. Колко хора ли? Над 5 хиляди.

Последният концерт-спектакъл „Албум“ на група „Молец“ на 11 ноември в София се състоя пред погледите на над 5 хиляди човека. Концертът беше разпродаден, а стълпотворението от хора предизвика задръствания около залата. На събитието имаше хора, които го гледат и слушат, ако не за пореден, то поне за втори път. Нещо ги беше накарало да се върнат, отново да платят за билет и да преживеят отново случващото се на сцената. Защото както повечето неща, които групата и екипът им правят, то има добавена стойност. Събитието не беше просто концерт, а спектакъл с цялостна концепция. Всичко и всички разказват една история – с танците, с музикантите, с актьора, с песните.

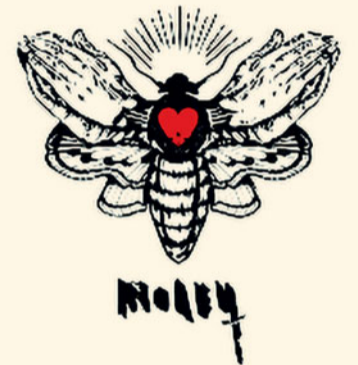
Наблюдавам хората в тълпата. Много са различни. Забелязвам как недалеч от мен, на нечии рамене стои малко дете, което пее песните с точност и ентузиазъм, които ме впечатляват. В тълпата се разминават както тийнейджъри и млади хора, така и по-възрастни. Някои родители са дошли с големите си деца на концерта и пееха, пляскаха и танцуваха, сякаш и те са деца. Признавам, гледката ми се стори странна, но осъзнавам, че именно тази обединителна сила е плод на въздействието на музиката.

„Обичаме ви, затова сме се събрали“, казва в началото на концерта Крис. Личи си страстта, с която правят всичко. Всеки един детайл е изпипан.

Колко хора от огромната аудитория от слушатели обаче всъщност разчитат всички послания, които „Молец“ вплитат в песните си? Колко от тях се потапят в историята, която концерт-спектакълът разказва, а не просто се поддават на ритъма на музиката? Дали изобщо има смисъл? „Молец“ винаги са действали на принципа „който има уши да слуша, нека слуша!“. Така, че отговорът е „Да“ – има смисъл да се прави изкуство със смисъл. Това е първата отговорност на артиста, а докато този смисъл ще се разшири – само времето ще покаже. ■

Мария Матева

Името „Молец“

Един от най-често задаваните въпроси към „Молец“, особено в началото на кариерата им, беше за произхода на името им. И не, не са се кръстили на насекомо. „Както човек, който плува и плувец, а човек, който се бори е борец, така човекът, който се моли, е молец“, разказва често Крис. Вдъхновението им за името идва от библейски стих – Матей 6:19. Момчетата носят таланта от себе си и сякаш са докоснати от Бог, но с времето си личи и резултатът от работата, която полагат – стават все по-добри.

Цялото време (откъс)

Прости ми, щом те прекъсна няма да бързам, имаме цялото време.
Пусни ме, щом се откъсна душата си търся и пак ще се върна при тебе.
Твърде близко ли летя?
До слънцето ще се разпопят ли моите крила?
Скачай смело, ще те уловя дори да нямаш куража – говори се, не си сама.
Очите ти – вперени в мене, дълбоко в душата ми семе.
Покълва – поливам го съсълзи, откъсвам го – пак ли сме мръсни?
Beautiful sadness, пазя мислите чисти, обаче не днес.
Чувам всичките думи, които криеш.
Виждам красотата в тъгата, ама ми теagne.
Beautiful sadness, изморихме се двамата от рокади.
От душата съзата чернилка вади.
В тая игра не печелим, само се давим.

Пресичаме улицата и докато колежката ми си купува билет за „Молец“, се разминаваме с хора, които говорят за „Молец“. В киното двете момичета седнали до мен обсъждат „Молец“. В автобуса, в парковете, в университетта, на работа, навсякъде около мен всички говорят за „Молец“. Все по-малко стават хората, които не са чували това име. От две години думата започна да губи основното си значение и да придобива ново – и то с мащабни темпове.

Много се изписа и още повече се изговори по адрес на група „Молец“, станала нереално бързо толкова популярна. Те не са „онзи къдравия и другия“, не са „двамата с мустаците“ или „момчетата от „7 дни““. Крис и Юли – две момчета, които започвайки като на шега, преобърнаха музикалния бизнес и се превърнаха във феномен, който страната ни отдавна не беше виждала.

Как всъщност се случи това при положение, че зад тях не стои голяма продуцентска компания и музиката им е далеч от комерсиалната?

Обяснения и причини може да има много. Различни са, нямат аналог на българската сцена, носят смисъл и дух, който хората усещат. Но къде е границата между различното, което става масово харесвано, и „твърде“ различното, което бива заклеявано? Може да го наречем поредица от „съвпадения“ на обстоятелства и моменти... Вярвам обаче, че нищо не се случва случайно.

Може би уцелиха и най-правилния момент. Времето сякаш беше готово за тях. Дали някой би повярвал преди пет или десет години, че хора, които изглеждат и звучат като „Молец“, ще станат масово популярни?

Бандата някак успя да превърти играта и от артисти извън мейнстрийма, да се превърнат в толкова харесвани, че всъщност да са новият мейнстрийм, да го променят и поведат в друга посока. За времето, в което са под светлината на прожекторите, успяха да изградят и една ярна публика.

Умира ли киното?

Индустрията се бори за бъдещето си със стигмите на настоящето, ревизията на миналото... и удобството на домашния диван

Умира ли киното? Това е въпрос, който често бива задаван както от любителите на киното, така и от професионалните кинаджии. Той е следствие на множество взаимосвързани причини. Като започнем от глобалните проблеми с финансирането на продукциите, преминаем през борбата за защита на културните прояви от влиянието на изкуствения интелект и стигнем до Covid-19. Вирусът затвори любителите на киното въкъщи, залости вратите на кинозалите и накара хората да се замислят дали всъщност имат нужда да се пренесат пред големия екран в залите, когато разполагат със стрийминг платформи и XL-инчов телевизор под носа си.

Основният проблем в индустрията обаче е липсата на оригинални идеи и неповторими заглавия. Реалността, в която живеем, малко или много ни разглези, насити пазара с всякакви филмови заглавия и научи хората, че всичко е на един клик разстояние. Тази наситеност от своя страна направи любителите на киното много по-взискателни към това, което им се предлага.

Ерата на римейка

Истината е, че киното по света и в България от години е в застой, който се набива в очите на зрителите и изостря тяхната чувствителност. По целия свят индустрията залага на римейк заглавия и безкрайни продължения на преуспели филмови поредици. „Ти спаси Холивуд и може би спаси киноразпространението. Сериозно, „Топ Гън: Маверик“ може би спаси цялата киноиндустрия!“, казва режисьорът Стивън Спилбърг на актьора от „Мисията невъзможна“ Том Круз след участието му в дългоочакваното продължение на филма от 1986 г. Този коментар е едно от много доказателства, че бъдещето на киното е именно в пресъздадени оригинали на филми и

продължения на дълголетни поредици.

Достатъчен ли е обаче един „sequel“, за да издържи на плещите си цяла индустрия? И как възприемат зрителите т. нар. римейкове, които бележат успех след успех наред с продълженията на класиките в жанра?

За любителите на седмото изкуство не е тайна, че през последните години центърът на киното – Холивуд, като че ли се сблъсква с дефицит на идеи. Родината на хиляди кинозвезди продължава да „блъва“ филми, но голяма част от тях пресъздават отдавна излъчени оригинали. В ерата на „римейка“ обаче това е повече от нормално и се радва на интерес от страна на широката аудитория. Редица филми получават втори, трети, четвърти... пореден шанс да завладеят сърцата на зрителите, но при свои собствени условия и през своя мироглед. А хората ги харесват, защото получават нов шанс да видят

една вече остаряла история, създадена с ресурсите на новото време.

Цифрите са доказателство за това. Сред най-гледаните филми на 2023 г. са „Малката русалка“ с глобални приходи от близо 570 млн. щатски долари и над 28 млн. продадени билета само в Северна Америка (САЩ и Канада). Teenage Mutant Ninja Turtles: Mutant Mayhem също се представи добре и събра 180 млн. щ. д., продавайки над 11 млн. билета в Северна Америка.

Макар и да пресъздава отдавна поставен сюжет, всеки римейк добавя по нещо малко от себе си, което да го отличи, свой собствен почерк. Тези нови филми засягат актуални проблеми, повдигат належащи теми и осъществяват един преход между „старо“ и „ново“, разказвайки историите на минали поколения през призмата на настоящата генерация. Американските сюжети не само акцентират върху актуалните проблеми на обществото, но и вкарват в актьорските редици богат набор от раси, на-

ционалности и сексуални ориентации. По този начин те се грижат всеки да се припознае в киното, да се почувства оценен и да намери убежище и комфорт в изкуството. Ако ли не, през последните месеци гилдията доказа, че последиците могат да бъдат тежки.

Зациклянето на българското кино

Ако отклоним погледа си от света и го насочим към родната индустрия, ще забележим, че като че ли тя е в състояние на покой – или поне така изглежда от страна на любителите на киното. Идеята за римейк на стари филми у нас обаче може и да не срещне същия позитивизъм, както в други държави, тъй като по-старите български ленти носят полъха на отминало време с коренно различни нагласи. Според голяма част от българите обаче родното кино от години не е изгрявало с грабващо заглавие, а всички негови предложения са сходни. Лайтмотив са пианството, зависимостта и пороците, а главните герои, независимо от възрастта си, често са жертва на дълбока психологическа травма, белязала ги завинаги.

Макар и да залага на сигурно, представяйки тази страна на българската действителност, българската киноиндустрия изглежда изчерпана и малко или много не поражда същите усещания у аудиторията, така както го е правила преди 30 години. Това е така, но тук трябва отново да се наблегне на факторите „време“ и „действителност“. По времето на социализма кинозалите са били препълнени, предвид ограничения набор на продукциите в този период, а финансирането е било отпускано много по-лесно от държавата.

Сегашната действителност обаче потапя зрителите в безкраен поток от съдържание, където оригиналните идеи малко по-малко избледняват, а глобалният проблем с финансирането не стихва. По данни от НФЦ за 2022 г. българското кино е събрало 644 хил. зрители пред големия екран. Макар и на фона на 3 957 349 българи, които са гледали чуждестранни продукции през миналата година, почетателите на родните продукции са спомогнали за отбелязването на ръст в сравнение с 2021 г. (410 883) и 2020 г. когато пандемията сведе любителите на кината до рекордно ниска цифра (136 974). Това е доказателство, че съществуват и качествени български продукции, а проблемът е от друго естество. Не така позитивни обаче са данните за миналата година (виж карето).

Според много студенти в областта на киното и изкуствата набирането на средства е един от основните проблеми по пътя на създаването на качествена

продукция. Борбата за финансиране е оспорвана и жестока, а често дори и невъзможна. Ентусиазирани студенти споделят, че дори и да се стремят към финансиране, те често отпадат в сянката на своите преподаватели в сферата – установени имена в индустрията. Липсата на финансиране ограничава филмовите продукции (жанрово, времево, актьорски състав и т.н.), а фактът че то се отпуска само на доказалите си „титани“ в индустрията и не достига до младите ентусиасти обяснява наличието на монотонни сюжети със сходни идеи, герои и проблеми.

Възможни решения

По повод българската киноиндустрия, д-р Диана Попйорданова, директор на Обсерватория по икономика на културата, коментира в интервю за Bloomberg TV Bulgaria, че през последните две години и половина Законът за филмовата индустрия не функционира така, че да осъществява устойчива културна политика във филмовата индустрия. В контекста на зрителския интерес можем да открием нарастване на броя зрители през 2023 г., но за да бъде устойчив този ръст, трябва да се оправи нормативната ни уредба и да се изработи план за действие от страна на Министерството на културата. Необходимо е създаването на Фонд „Българско кино“, който би спомогнал и би служил като алтернативен източник на финансиране. Наред с това е нужно и въвеждането на т. нар. „културни паспорти“. Те ще предоставят на младите българи възможността да посещават културни събития, за които всеки ще получава от държавата годишен бюджет от около 100 лв. Това ще стимулира както развитието на индустрията и културните мероприятия като цяло, така и интереса на младите в областта на киното.

Както световната, така и българската киноиндустрия, разполагат с много талантиви актьори, продуценти и режисьори, които могат коренно да променят средата. За това обаче те се нуждаят не само от здрава позиция, но и от помощта както на държавата, така и на обществото. Всяка киноиндустрия по света има своите трески за дялане и докато в САЩ това бяха недостатъчните ставки и страха от изкуствения интелект, ние в България все още сме далеч от тези футуристични проблеми. Един глобален проблем обаче не отстъпва и това е липсата на финансиране. Както навсякъде по света, и тук кинаджиите, обществото и държавата ще трябва да намерят начин да превъзмогнат този проблем, за да може киното да запази статута си на изкуство. ■

Милен Симеонов

В България приходите от продажба на билети през 2023 г. са с 20% по-високи от предходната година. Нарасналото желание на българите да гледат кино обаче е само в посока западни продукции. Родните филми се радват на стихбащ интерес. 410 хил. души са гледали български заглавия, докато през 2022 г. те са били 644 хил. В същото време броят на предлаганите български продукции е увеличен, а 28 филма от общо 48 показани са били премиерни за годината.

На снимката: кадър от филма „Чалга“ на режисьора Мариан Вълв. Това е единственият български филм, попаднал сред десетте най-гледани филма за годината

Гунди – легенда за любовта

В очакване на първия игрален филм за живота на Георги Аспарухов

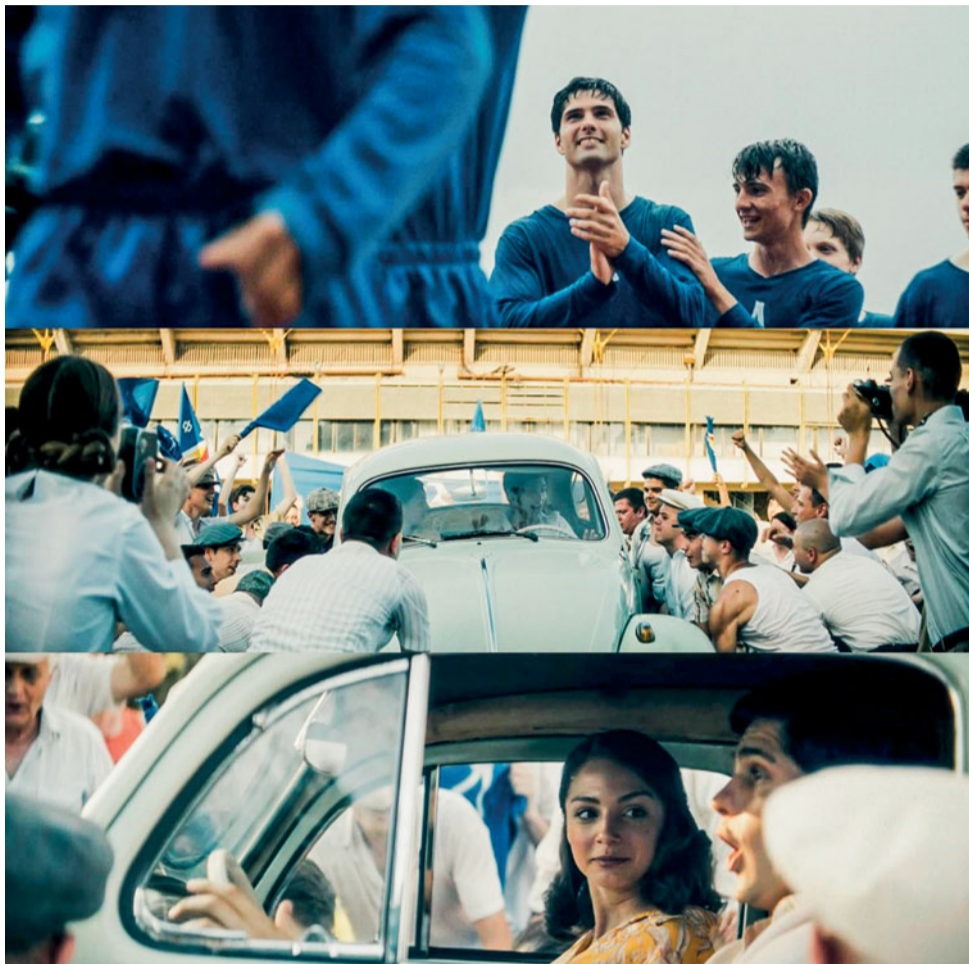
Георги Аспарухов – футболист, носител на награди, име на стадион? Филм ще разкаже кой е всъщност Гунди и защо остана в сърцата на няколко поколения българи.

Когато след края на мача „Левски“ – „Милан“ ръководството на италианския гранд успява да хване Гунди и неговата съпруга насаме, те им представят предложение, на което трудно се отказва: пари, жилище и най-вече – обещание лично от треньора на „Милан“ Нерио Роко да му помогнат да емигрира. Гунди обаче отказва всичко с думите „В този отбор съм се родил, в този отбор ще умра!“

Няма как да не се замислим какво щеше да се случи, ако предложението беше прието. Дали сега неговото име нямаше да се споменава не като спомен за нещо голямо, но кратко, дали нямаше да стане още по-популярен, в по-големи мащаби и то не само на национално ниво? Дали пък нямаше да има съдбата на Наим Сюлейманоглу, който също се среща с изкушаващо предложение, но който решава да го приеме и това води до разцвет в кариерата му и пет световни и четири европейски титли за него и Турция? И най-простият въпрос – дали щеше да се размине с инцидента и смъртта?

От малкото момче до незабравимата деветка

Кариерата на Гунди, макар и кратка, е позната на всеки, но може би не всички знаят откъде идва прякорът му. За първи път малкият Георги чува този прякор от баща си, когато му разказва за бившия славен играч Георги Георгиев – Чудото от „Раковски“. Чудото е един от най-добрите футболисти за времето си и поради тази причина започват да го наричат Чудни, което с времето се трансформира на Чунди, като накрая се съчетава и с първата буква от името му, за да

Кадри от филма „Гунди – легенда за любовта“, който ще излезе по кината през 2024 г.

достигне крайния си вариант – Гунди.

За малкия Георги това име става символ на израстването, към което той се стреми. Точно заради това започва да се представя като „Гошко, но ми викат Гунди“, а на всички въпроси относно значението на „това Гунди“, бъдещата деветка на „Левски“ отговаря с: „Не от всички Гошовци става Гунди! Първо трябва да си Чунди, после Чунди – и накрая Гунди!“

Трагичният край

Следва живот като на кино. Детето чудо, което става централен нападател на отбора на народа, носител на титлата „Майстор на спорта“, на сребърен „Народен орден на труда“, вдъхновение за малки и големи. Въпреки неуспоримите спортни постижения на Гунди обаче, сякаш основното събитие, останало в съзнанието на българите, е трагичната му смърт.

Датата е 30 юни 1971г. Гунди и Никола Котков пътуват към

Враца, когато в колата им се блъска камион. Ударът е точно при резервоара, което предизвиква пожар, довел до смъртта на двамата футболисти. Последвалото поклонение е може би единствената неподправена и неорганизирана по тогавашните методи проява на народна любов и почит към паметта на две искрено обичани личности. Събитието успява да събере над един милион българи от цялата страна.

Емоциите от погребението може да се усетят през очите на 12-годишният тогава Радостин Янков, който години по-късно споделя в медии спомените, останали завинаги в съзнанието му. Първоначално хората се събират на „Герена“ след слух, че телата на двамата футболисти ще бъдат оставени там, за да могат феновете да ги изпатят. По-късно част от публиката се насочва към гробището. Радостин е един от останалите на стадиона и сред първите, поставили цветя в центъра на игрището.

Скоро цветята се превръщат в растяща купчина. Радостин все още си спомня за хората около себе си в този момент. Млад мъж, плачещ коленичил сред цветята, друг, сякаш избягал от работа, с чиновническа чанта в ръце. „Сега, като се замисля, сигурно повечето хора се бяха измъкнали по някакъв начин от работни ангажименти“ – си спомня днес Радостин.

Първият игрален филм за Гунди

Макар да е изминал повече от половин век от смъртта му, Гунди продължава да вълнува и вдъхновява поколения българи. Животът и личността вдъхновяват и първия игрален филм за футболиста, който е заснет през лятото на 2023 г. Филмът обхваща живота на Гунди от срещата му с бъдещата му съпруга Лита до трагичния му край.

Според продуцента на филма Иван Христов, Георги Аспарухов заслужава да бъде въздигнат и увековечен в пантеона

на великите българи. Христов вярва, че легендарната деветка може във всяка една епоха да служи като пример за морал, за патриотизъм, за любов към семейството и уважение към ближния.

„Това не е филм за „Левски“, а за един велик българин и за още цяла плеяда велики българи, които са наша гордост.“, казва още продуцентът на филма

„Гунди – Легенда за любовта“ е финансиран изцяло от частни инвеститори и е с един от най-сериозните бюджети за игрално кино в страната. В екипа са Димитър Димитров (режисьор), Емил Бонев (сценарист), Борис Славков (главен оператор), Дони (музика) и Иван Христов и Андрей Арнаудов (продуценти). В главните роли са Плавен Иванов, който ще пресъздаде образа на Гунди, и Александра Свиленова, която ще играе неговата съпруга Лита. Станислав Ангелов – Пелето пък влиза в ролята на футболен консултант на продукцията.

Продукцията е предизвикателство за целия екип, който се опитва да ни пренесе в 60-те и 70-те години на миналия век. За пресъздаването на епохата се налага смяна на близо 3000 костюма от актьорите и масовката, а декорите и локациите са подбрани месеци преди стартирането на снимките, за да може да се подсигури автентичността.

Продуцентите разказват, че са създали машина на времето, задвижвана от над 100 човека на терен и 59 актьора. Ще има много специални ефекти, каскади, гледки на пълни стадиони от птичи поглед, както и кадри от документални ленти, запечатали живота му.

„Това е филм за дръзновението и за любовта, като основна движеща сила и енергия за сбъждане на мечти. „Гунди – легенда за любовта“ ще покаже различни етапи от професионалния и личния живот на един велик българин, превърнал се в легенда, но платил с живота си за това. Филмът има за цел да увековечи този достоен човек, чиято история се надяваме да докосне повече хора и да послужи за вдъхновение.“ – споделят още продуцентите на филма.

Аудиторията ще има възможност да се докосне до онова малко момче, което първоначално „открадва“ прякора си, за да си го заслужи с времето, превръщайки се не само в магьосник на футболния терен, но като личност – в символ на любовта, човешината и патриотизма. ■

Сър Боби Чарлтън за Гунди:

„Футболисти като Аспарухов не се раждат често. Той беше вдъхновение за своя отбор. Вероятно ще трябва още дълго да чакаме, за да се появи талант като него. Спомням си и сега мачът ни на „Уембли“ през 68-ма. Сър Алф Рамзи ни беше казал, че българите ще играят доста защитно и че единственият играч, с когото трябва да внимаваме, защото е изключителен, е Аспарухов. И ние доста внимавахме, но не достатъчно.“

При посещенията ми в България ме впечатли, че хората, които срещам, където и да е било, винаги говореха за Аспарухов с голяма любов, всички го изтъкваха като чудесен пример за младите играчи. Той беше голям играч не само заради своето умение, но и заради своята нагласа и отношение към играта. Мисля, че това е прекрасно.“

На снимката: Георги Аспарухов – Гунди на 26 години (през 1969 г.)

Да преоткриеш себе си в селото

Животът на село привлича все повече градски хора

Желанието за здравословен начин на живот и сближаване с природата вдъхновява все повече българи да преоткрият магията на българските села. Те се насочват към малките населени места в търсене на автентичен начин на живот, изпълнен с хармония и благоденствие.

Такава е историята на Мария Жекова, фотограф и победител в седмия сезон на MasterChef. Тя споделя своя опит, всички предимства и предизвикателства, с които се сблъсква, след като съдбата я отвежда в малкото планинско село Върбово, където тя създава своето „Хранилище за мечти“.

Промяната, която се крие зад преместването от града на село, е истинско преосмисляне на начина на живот. За Мария страстта към природата и желанието да се доближи до нея са мотивацията ѝ да предприеме тази стъпка, а Върбово се оказва ключът към нови по-здравословни навици и към вкуса на свободата.

„Ако има нещо, за което мога да кажа огромно благодаря, е това, че природата, движението в градината, в гората, храната, която отглеждам, липсата на супермаркети и всякакви изкушения ми дадох тласък за живот“, споделя Мария.

На село човек може да преоткрие себе си, разкривайки истинските си приоритети и ценности. Мария разказва, че именно малкото населено място с един жител ѝ е помогнало да усети истинския смисъл на живота. „Светът, който природата откри, беше много силна промяна в живота ми. Започнах да усещам повече, започнах да си давам сметка колко е малък човекът и как сам той е незначителен.“

Селото учи на човечност

„Животът в планината ме смири и ме накара да мисля за другите – да бъда повече човеколюбец, природолюбец, по-малко да съдя, повече да приемам, направя ме по-благодарен човек“, казва фотографката.

Малките населени места са изключително богати на възможности, които градът не предоставя. Животът сред природата е вдъхновил Мария да отглежда своя градина, да бере гъби и диви горски плодове, освен това тя често посещава и други села. Там тя се среща с по-възрастни жени, които я потапят в българските бит и традиции.

Според младия готвач няма значение колко голямо е насе-

Мария Жекова не пропуска да поговори със своите съселяни

леното място, за да си финансово сигурен и да имаш поле за развитие. Мария успява да намери своя професионален път именно във Върбово, превръщайки стара сграда, която някога е била картофохранилище, в място, в което се усещат уютът на дома и енергията на природата, в център за учене на занаяти, изкуство и вкусна храна.

Решението да се преместиш да живееш на село обаче поставя огромната бариера на хорското мнение пред българите. Това е голямо предизвикателство за младите, които са по-податливи на чуждите думи. Мария също преминава през това в началото на своя път към Върбово, когато е на 23 години. Тя споделя, че ѝ е било трудно да се справи с чуждите негативни мнения за избора ѝ.

Фотографката посочва като недостатък и факта, че в по-малките населени места хората често, по думите ѝ, „надничат в чуждата паничка“.

„В града анонимността ти дава спокойствие да живееш живота си и да бъдеш този, който си. В по-малките населени места не е точно така. Виждам как хората се обсъждат и следят - и дори как злоредно си създават неприятности. В малкото населено място просто трябва да приемеш, че всеки винаги знае къде си, какво правиш, с кого си и то

не винаги с добри намерения“, обяснява Мария.

В последните четири години се наблюдава голям интерес от страна на младите хора към преместването в селата и сред природата. От една страна, заради пандемията от COVID-19, от друга – заради желанието на българите да се върнат към корените си. Мария намира тази тенденция за много разумна.

„Това е разумът на младото поколение, който ще доведе до подем, защото тези населени места по нищо не отстъпват на други. Ако се погрижим за тях, така ще започне да се грижи и държавата“, смята фотографката.

Поглед към бъдещето

Нейната перспектива за развитието на селската общност в бъдеще е оформянето на своеобразни кооперативни на „взаимопомощ, задружие и съдружие“, в които хората да се групират по възможности, дейности и професионални ориентации. Идеята е всеки да развива своя капацитет в своята дейност и посока, за да може общностите да се подкрепят, а не да се състезават, обяснява Мария.

Според нея социо-културната бариера е фактор, който спира младите хора да си представят живота си на село. Често те смятат, че подобен начин на

живот е скучен, но тя е сигурна, че преместването на село няма да ги ограничи на едно място. Мария съветва хората, които се колебаят дали да предприемат тази крачка, да си дадат сметка какви са им приоритетите и да не се фиксират толкова върху голямата промяна, защото тя е хубава.

„Ако на човек приоритетът му е чистата храна, чистият въздух, свободата, зеленото детство на децата му, то няма какво да мисли. Ако приоритет на човека е социалният живот, забързаната среда, многото възможности за реализация, то най-вероятно по-бавният живот на село ще му е по-нетипичен“, добавя младият готвач.

За Мария и хората, които избират селото, радостта идва от възможността да бъдат близо до природата, да усещат свободата в нейната истинска форма. В това ново начало може да се крие отговорът за индивидуалния смисъл на живота. Така че дали ще изберем да преоткрием малките населени места, зависи от нас. Мария Жекова и хората като нея се превръщат в представители на този подем на селските общности, които не само запазват, но и възраждат българската идентичност във време, в което доминира модерният забързан градски живот. ■

Ирена Бакърджиева

Чужденци на село

В последните години българските села се съживиха и се превръщат във все по-привлекателно място за живеене сред чужденците. Впечатлени от чистия въздух, красивата природа, вкусната традиционна храна, те предпочитат да инвестират в имоти в малките населени места на България. Голяма част от тези хора искат да водят обикновен живот, сами да си произвеждат храната и да са една идея по-далеч от замърсения, шумен и забързан град.

За чужденците България е достъпна алтернатива, предлагайки уютни къщи с големи дворове на цени, които не могат да се мерят с тези в родните им страни. Стоките и услугите също са на по-ниски цени, а това им позволява да спестяват и да живеят по-комфортно. Красивата природа и чистият въздух също привличат чужденците. В лицето на България те виждат райско кътче и възможност за прекрасен живот на прага на морето или планината. Българските села подкрепят желанието им да водят по-здравословен начин на живот в хармония с природата. Освен това селската обстановка предлага спокойствие и бягство от стреса и шума на града.

Интересът към малките населени места от страна на чужденците е провокиран и от възможността сами да си отглеждат храна. Българските села предоставят плодородни почви и предразполагат към прогресивна земеделска и животновъдска дейност, което им позволява да култивират разнообразни плодове и зеленчуци, както и да отглеждат прясно месо и млечни продукти.

Около пандемията много хора започнаха да работят дистанционно заради изолацията, в която трябваше да бъдат поставени. Това им даде възможността да емигрират дори на другия край на света, без да се налага да жертват работното си място. Така някои се озоваха в българските села, като най-предпочитани се оказват районите около София, Пловдив, Бургас и Велико Търново.

България е дестинация, която привлича хора от цял свят, търсещи ново начало и по-близък контакт с природата и традициите, затова селата ще продължават да стават все по-популярни сред чужденците. Тази тенденция не само подсилва културния обмен, но и допринася за развитието на малките населени места, укрепването на икономиката на страната и намаляването на демографската криза в селските райони.

Животът на село, допреди години символ на изостаналост, днес все повече се превръща в символ на модерен начин на живот, примамлив за хора на всякаква възраст

